

***OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ
W WOJEWÓDZTWIE
KUJAWSKO-POMORSKIM
ZA 2015 ROK***

REGIONALNY OŚRODEK POLITYKI SPOŁECZNEJ W TORUNIU

Spis treści

Wstęp	5
Charakterystyka demograficzna województwa	7
Rozdział I Ocena zasobów w obszarze pomocy i integracji społecznej w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców	8
1. KLIENCI POMOCY SPOŁECZNEJ	8
(natężenie korzystania z pomocy społecznej / kontrakt socjalny / kadra pomocy społecznej)	
2. RODZINA	17
(mieszkania komunalne i socjalne / asystentura rodziny / rodziny wspierające / poradnictwo specjalistyczne / ośrodki interwencji kryzysowej / rodzinne i instytucjonalne formy pieczy zastępczej / rodziny pomocowe)	
3. DZIECI I MŁODZIEŻ	28
(opieka nad dziećmi do lat 3 / edukacja przedszkolna / dożywianie / stypendia socjalne i zasiłki szkolne / placówki wsparcia dziennego / usamodzielnienie osób opuszczających pieczę zastępczą)	
4. OSOBY STARSZE	37
(kluby i świetlice dla seniorów / usługi opiekuńcze / dzienne domy pomocy / domy pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku)	
5. OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE I PRZEWLEKLE CHORE	42
(domy pomocy społecznej / środowiskowe domy samopomocy / rehabilitacja społeczno-zawodowa / warsztaty terapii zajęciowej / zakłady aktywności zawodowej)	
6. OSOBY BEZROBOTNE	49
(zjawisko bezrobocia i bezrobocie długotrwałe / wybrane podmioty reintegracji zawodowej, tj. centra i kluby integracji / spółdzielnie socjalne)	
7. OSOBY BEZDOMNE	54
(indywidualne programy wychodzenia z bezdomności / noclegownie, schroniska i inne miejsca schronienia dla osób bezdomnych)	
Rozdział II Wydatki na pomoc społeczną i inne obszary polityki społecznej	58
Rekomendacje wynikające z raportu	62
Rekomendacje z gmin i powiatów województwa kujawsko-pomorskiego	66

Wstęp

Niniejszy Raport Oceny Zasobów Pomocy Społecznej dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego za rok 2015 przedstawia analizę regionalnej sytuacji społecznej i demograficznej, zwłaszcza prezentuje stan pomocy społecznej, w ramach której opisuje świadczeniobiorców pomocy społecznej, wybrane formy pomocy środowiskowej i instytucjonalnej, kadre i wydatki na pomoc społeczną i inne obszary polityki społecznej¹. Przyjęta formuła raportu pozwala na identyfikację mocnych i słabych stron, dając możliwość konstruowania na jej podstawie rekomendacji. Ocena odnosi się również do podstawowych kwestii i problemów społecznych uwzględnionych w przyjętej Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020, tj. zjawiska wykluczenia społecznego, bezrobocia, bezdomności, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, niepełnosprawności oraz negatywnych skutków zmian demograficznych.

Struktura tegorocznego raportu została opracowana w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców, tj. klientów pomocy społecznej, rodzin, dzieci i młodzieży, osób starszych, osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych, osób bezrobotnych oraz bezdomnych. Każdy rozdział rozpoczyna prezentacja podstawowych informacji, zawierająca kolejno realizowane w danym obszarze formy wsparcia, zasoby oraz funkcjonującą infrastrukturę, jak i ponoszone wydatki w zakresie szeroko rozumianej pomocy i integracji społecznej.

Obowiązek corocznego sporządzenia Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim (OZPS) wynika z zapisów ustawy o pomocy społecznej². Raport OZPS powstaje w oparciu o oceny z gmin i powiatów z obszaru województwa przekazane do Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu w formie elektronicznego formularza wypełnianego za pośrednictwem Centralnej Aplikacji Statystycznej (CAS). Za kształt merytoryczny i obsługę techniczną tego narzędzia odpowiada Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Głównym celem przyświecającym opracowaniu tego raportu jest przyczynienie się do planowania skutecznych i adekwatnych do potrzeb działań, które prowadziłyby do pozytywnych zmian w obszarze pomocy i integracji społecznej na wszystkich szczeblach samorządu terytorialnego, tj. województwa, powiatów i gmin.

¹ Przez wydatki na pomoc społeczną i inne obszary polityki społecznej należy rozumieć wydatki na zadania realizowane przez gminy i powiaty m.in. za pośrednictwem ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie na mocy odpowiednich ustaw.

² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 16a.

Charakterystyka demograficzna województwa

Tabela 1. Charakterystyka demograficzna województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2012	2013	2014 ²		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Liczba mieszkańców	2 096 404	2 092 564	2 089 992	X ³	X
Odsetek kobiet w ogólnej liczbie mieszkańców	51,5%	51,5%	51,5%	53,6% (m. Toruń)	50,0% (p. grudziądzki)
Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym	18,8%	18,5%	18,3%	21,7% (p. toruński)	15,7% (m. Bydgoszcz)
Odsetek osób w wieku produkcyjnym	64,1%	63,7%	63,3%	64,6% (p. bydgoski)	61,9% (m. Bydgoszcz)
Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym	17,1%	17,8%	18,4%	22,4% (m. Bydgoszcz)	13,9% (p. toruński)

Źródło: dane BDL GUS za lata 2012-2014

Dane dotyczące sytuacji demograficznej w województwie kujawsko-pomorskim pochodzą z Banku Danych Lokalnych GUS za rok 2014. W czasie opracowania raportu nie są dostępne jeszcze dane za rok 2015, który stanowi okres właściwej oceny. W porównaniu z latami 2012-2013 nastąpił dalszy spadek ogólnej liczby mieszkańców województwa do 2 089,9 tys. osób. Utrzymuje się przewaga kobiet wśród osób zamieszkujących obszar województwa kujawsko-pomorskiego. Analizując stan ludności pod względem ekonomicznych grup wieku można zauważyć, iż w dalszym ciągu odnotowany został spadek odsetka osób w wieku przed- i produkcyjnym przy jednoczesnym wzroście udziału osób w wieku poprodukcyjnym w ludności województwa. Tendencja ta jest zwłaszcza widoczna w odniesieniu do danych demograficznych dla miasta Bydgoszczy, gdzie występuje najniższy dla powiatów wskaźnik udziału osób w wieku przed- oraz produkcyjnym i równocześnie najwyższy odsetek osób w wieku poprodukcyjnym. Tego rodzaju dane winny być uwzględniane przy kreowaniu lokalnej polityki społecznej na najbliższe lata.

³ W przypadku wskaźników zawierających jedną zmienną nie wskazano wartości minimalnych i maksymalnych.

Rozdział I

Ocena zasobów w obszarze pomocy i integracji społecznej w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców

1. KLIENCI POMOCY SPOŁECZNEJ

Natężenie korzystania z pomocy społecznej

Pomoc społeczna umożliwia przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych osobom, które nie są w stanie same ich pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Zadaniem pomocy społecznej jest więc podejmowanie działań na rzecz usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem⁴. Zatem pomoc społeczna polega w szczególności na:

- ✓ przyznawaniu i wypłacaniu świadczeń,
Prawo do świadczeń pieniężnych przysługuje osobom i rodzinom, których posiadane dochody nie przekraczają kryteriów dochodowych: w przypadku osoby samotnie gospodarującej dochód nieprzekraczający kwoty 634 zł⁵, natomiast dla osoby w rodzinie kwoty 514 zł;
- ✓ pracy socjalnej,
Świadczona na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznych, bez względu na posiadany dochód.

Tabela 2. Natężenie korzystania ze świadczeń pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej (dot. osób w rodzinach, którym decyzją przyznano świadczenie pomocy społecznej)	12,0%	11,2%	10,0%	22,2% (p. rypiński)	4,2% (m. Bydgoszcz)
Odsetek klientów długotrwale korzystających z pomocy społecznej (dot. osób w rodzinach, które korzystają z pomocy społecznej od 36 miesięcy i dłużej)	58,1%	65,4%	67,8%	87,9% (m. Grudziądz)	49,7% (m. Toruń)

Źródło: dane BDL GUS za lata 2013-2014, OZPS za lata 2013-2015

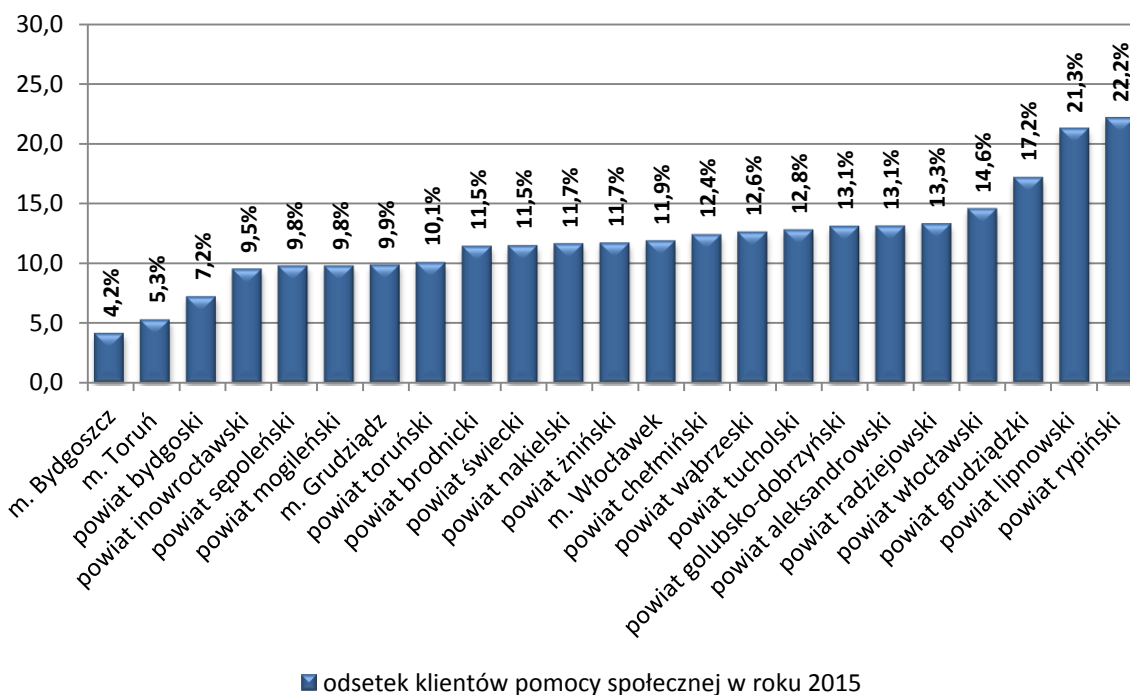
W województwie kujawsko-pomorskim w 2015 roku ośrodki pomocy społecznej realizując zadania ustawowe objęły pomocą 10% mieszkańców regionu. Wsparcie w postaci świadczeń środowiskowej pomocy społecznej otrzymało ok. 83 tys. rodzin, a w tych rodzinach 210 tys. osób⁶. Od kilku lat obserwuje się systematyczny spadek w ogólnej liczbie osób korzystających z pomocy społecznej świadczonej przez OPS, w roku 2015 w stosunku do 2013 roku było to 41 tys. tj. o 16%.

⁴ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/> (data korzystania: 11.05.2016 r.)

⁵ Wysokości kryteriów dochodowych zawarte są w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2012 r. w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej. Zgodnie z art. 9.1. ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn.zm.) kryteria dochodowe podlegają weryfikacji co 3 lata, z uwzględnieniem wyniku badań prognozy interwencji socjalnej. Badania prognozy interwencji socjalnej dokonuje Instytut Pracy i Spraw Socjalnych. Ostatnia weryfikacja tych kryteriów miała miejsce 1 października 2015 r.
<https://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/art,5535,7223,zmiany-w-kryterium-dochodowym-i-swiadczeniach-z-pomocy-spoecznej.html>

⁶ Zaprezentowane dane dot. liczby rodzin i osób w rodzinach objętych pomocą przez ośrodki pomocy społecznej.

Wykres 1. Odsetek klientów pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców w województwie kujawsko-pomorskim (w gminach w układzie powiatowym)

Źródło: dane OZPS za rok 2015

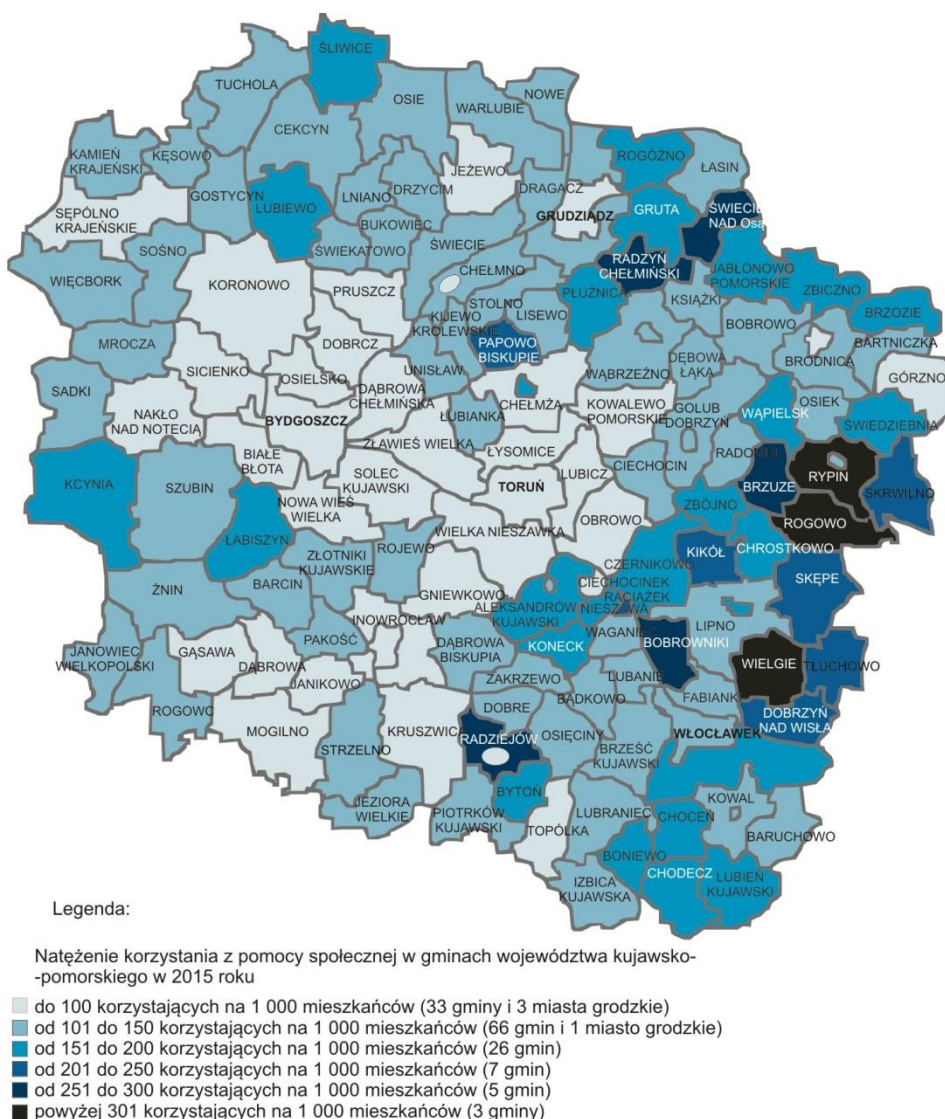
Odsetek osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w roku 2015 w przypadku 7 z 23 powiatów był niższy od średniej dla województwa (10,0%), natomiast najmniej korzystną sytuację, tj. najwyższy udział świadczeniobiorców pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców odnotowano w powiecie lipnowskim (21,3%) i w powiecie rypińskim (22,2%).

Natężenie korzystania z pomocy społecznej równie dobrze opisuje wskaźnik deprivacji lokalnej, który wyraża się przez stosunek liczby osób w rodzinach pobierających świadczenia pomocy społecznej do ogólnej liczby mieszkańców regionu w przeliczeniu na 1 000 osób.

Z analizy danych wynika, że:

- ✓ najwyższy wskaźnik deprivacji lokalnej odnotowuje się w gminach położonych we wschodniej i południowo-wschodniej części województwa kujawsko-pomorskiego (patrz poniższa mapa);
- ✓ wskaźnik deprivacji dla województwa w 2015 roku wynosił 101 osób korzystających z pomocy społecznej na 1 000 mieszkańców (o 11 osób mniej niż w roku poprzednim);
- ✓ w 107 gminach regionu liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej była wyższa niż średnia liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na terenie województwa kujawsko-pomorskiego (101 osób);
- ✓ najmniej korzystających z pomocy społecznej (analogicznie jak w roku ubiegłym) obserwuje się w gminie Białe Błota (40 osób), mieście Bydgoszcz (42 osoby), mieście Toruń (53 osoby) oraz gminie Osielesko (56 osób);
- ✓ najwięcej korzystających z pomocy społecznej (powyżej 300 osób na 1000 mieszkańców) występowało w gminach: Rogowo - powiat rypiński (349 osób), Rypin – gmina wiejska (340 osób) i gmina Wielgie (326 osób).

Mapa 1. Natężenie korzystania z pomocy społecznej w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: dane BDL GUS za rok 2014, OZPS za rok 2015

Systematyczny wzrost obserwuje się wśród klientów długotrwale korzystających z pomocy społecznej, tj. przez okres 36 miesięcy i więcej (z 65,4% w roku 2014 do 67,8% w roku 2015, tj. o 2,4 p.p.). W roku 2015 powyżej 3 lat ze świadczeń pomocy społecznej korzystało 54 tys. rodzin, z liczbą osób w rodzinach kształtującą się na poziomie 142 tys. W przypadku aż 15 z 23 powiatów udział długotrwale korzystających w ogólnej liczbie świadczeniobiorców pomocy społecznej był wyższy od średniej wojewódzkiej (67,8%). Należy zauważyć, iż tylko w przypadku 3 miast na prawach powiatu (miasta Toruń - 49,7%, miasta Włocławek - 52,7% i miasta Bydgoszcz - 56,6%) oraz 2 powiatów ziemskich (powiatu toruńskiego - 54,1% i powiatu chełmińskiego - 56,0%) odsetek ten stanowił poniżej 60% populacji klientów. Najwyższy udział osób z tej kategorii w roku oceny odnotowano w mieście Grudziądzu 87,9% oraz powiecie wąbrzeskim 84,2%. Pogłębiające się zjawisko długotrwałego korzystania z pomocy społecznej świadczy niewątpliwie o wielości i różnorodności problemów, z jakimi borykają się świadczeniobiorcy, a także ich rodziny oraz

o pewnym uzależnieniu się tych osób od oferowanego wsparcia ze strony instytucji pomocy społecznej.

Kontrakt socjalny

Praca socjalna może być prowadzona w oparciu o **kontrakt socjalny**, który stanowi rodzaj umowy zawartej przez pracownika socjalnego z osobą korzystającą z pomocy społecznej, ze wskazaniem uprawnień i zobowiązania obu stron, zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby/rodziny⁷.

Tabela 2. Kontrakt socjalny w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Liczba gmin, w których w danym roku zawarto kontrakty socjalne	132	122	96	x	x
Liczba zawartych kontraktów socjalnych z klientami OPS	8 137	6 146	3 088	x	x
Odsetek klientów OPS objętych kontraktem socjalnym zawartym w danym roku (dot. ogólnej liczby osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie pomocy społecznej)	4,1%	3,1%	1,8%	4,1% (p. nakielski p. sępoleński)	0,1% (p. rypiński)

Źródło: OZPS za lata 2013-2015

W 2015 roku nastąpił znaczny spadek skali realizacji kontraktów socjalnych zawieranych z klientami ośrodków pomocy społecznej, zarówno w liczbie ośrodków realizujących kontrakty, jak i liczbie zawartych kontraktów oraz osób nimi objętych. W 96 ze 144 placówek (67%) w ciągu roku realizowano pracę socjalną opartą na kontrakcie socjalnym choć z jedną osobą objętą pomocą i wsparciem. Wskaźnik w odniesieniu do odsetka klientów OPS objętych kontraktem zawartym w danym roku w 2015 roku spadł do 1,8% (najniższy poziom osiągnął w gminach powiatu rypińskiego). Zawieranie kontraktów socjalnych było przez kierujących jednostkami pomocy społecznej (OPS/PCPR) traktowane jako obligatoryjny warunek wpisany w realizację projektów dofinansowanych ze środków EFS. Na tak znaczący spadek liczby zawieranych kontraktów ma zatem wpływ fakt zakończenia projektów systemowych realizowanych w ramach Priorytetu VII *Promocja integracji społecznej* PO KL.

⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 6 pkt 6.

Kadra pomocy społecznej

Pracownikiem socjalnym może zostać osoba posiadająca dyplom ukończenia kolegium pracowników służb społecznych lub ukończyła studia wyższe na kierunku praca socjalna (ewentualnie do dnia 31.12.2013 r. na wybranych kierunkach o specjalności przygotowującej do zawodu pracownika socjalnego)⁸. Zatrudnienie w zakresie pracowników socjalnych winno spełniać jedno

z dwóch określonych kryteriów:

- ✓ jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców, lub
- ✓ na jednego pracownika socjalnego zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy przypada nie więcej niż 50 rodzin/osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną, jak również warunek dot. zatrudnienia minimum 3 pracowników socjalnych zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy⁹.

Ustawa o pomocy społecznej ustala **dwa stopnie specjalizacji zawodowej** w zawodzie pracownika socjalnego. Pierwszy stopień specjalizacji ukierunkowany jest na uzupełnienie i pogłębienie wiedzy oraz umiejętności zawodowych w zakresie metod pracy. Drugi natomiast umożliwia awans zawodowy poprzez pogłębienie wiedzy i doskonalenie umiejętności pracy z wybranymi grupami klientów pomocy społecznej.

Tabela 3. Dostępność oraz profesjonalizacja kadry pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej	1 146	1 126	1 134	x	x
Średnia liczba mieszkańców przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS ¹⁰	1 724	1 858	1 853	2 537 (m. Bydgoszcz)	1 175 (m. Włocławek)
Odsetek pracowników socjalnych posiadających specjalizację 1-go stopnia	32,9%	32,6%	31,3%	48,9% (p. brodnicki)	17,2% (p. sępoleński)
Odsetek pracowników socjalnych posiadających specjalizację 2-go stopnia	7,2%	11,7%	11,5%	20% (p. brodnicki)	3,4% ¹¹ (p. sępoleński)

Źródło: dane BDL GUS za lata 2013-2014, OZPS za lata 2013-2015

⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 116.

⁹ Tamże, art. 110.

¹⁰ Dane za lata 2013 i 2014 pochodzą z OZPS za lata 2013-2014 i odnoszą się do liczby pracowników zatrudnionych w przeliczeniu na osoby, natomiast dane za rok 2015 pochodzą ze sprawozdania MPiPS-03 i odnoszą się do pełnych etatów.

¹¹ Wśród minimalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono powiatu aleksandrowskiego, w którym żaden z pracowników socjalnych nie posiadał specjalizacji II stopnia.

Z dniem 1 stycznia 2015 roku weszły w życie zmiany w art. 110 ustawy o pomocy społecznej (Dz. U. 2015 r., poz. 163 z późn. zm.) dotyczące zatrudniania pracowników socjalnych. Poprzednie zapisy ustawy mówiły o zatrudnieniu pracowników socjalnych w stosunku do liczby mieszkańców gminy bez podania wymogu wymiaru czasu ich pracy. Zmiany wchodzące w życie z dniem 1 stycznia 2015 roku doprecyzowały wymóg zatrudnienia pracowników socjalnych pracujących w pełnym wymiarze czasu pracy w stosunku do liczby mieszkańców gminy lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną. Podobnie doprecyzowano również zapis o minimalnej liczbie zatrudnionych pracowników.

Z informacji z OZPS wynika, iż w 2015 roku w 106 ośrodkach pomocy społecznej województwa kujawsko-pomorskiego zatrudniano pracowników socjalnych zgodnie z przytoczonymi zapisami. Pozostałych 38 ośrodków nie dostosowało liczby pracowników socjalnych do obowiązujących ustawowo norm. Były to ośrodki z następujących gmin:

Tabela 4. Gminy, które w 2015 roku zatrudniały pracowników socjalnych niezgodnie z zapisami ustawy o pomocy społecznej (Dz. U. 2015 r., poz. 163 z późn. zm.)

<i>L.p.</i>	<i>Nazwa gminy</i>	<i>Liczba pracowników socjalnych zatrudnionych przez ops w pełnym wymiarze czasu pracy</i>	<i>Liczba mieszkańców przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy</i>	<i>Liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy</i>
1.	<i>Bartniczka</i>	<3	>2 000	
2.	<i>Baruchowo</i>	<3		>50
3.	<i>Bądkowo</i>	<3	>2 000	
4.	<i>Bobrowo</i>		>2 000	>50
5.	<i>Boniewo</i>	<3		
6.	<i>gmina miejska Brodnica</i>		>2 000	>50
7.	<i>Brzozie</i>	<3		>50
8.	<i>gmina wiejska Chełmża</i>		>2 000	>50
9.	<i>Choceń</i>		>2 000	>50
10.	<i>Chodecz</i>	<3	>2 000	>50
11.	<i>Ciechocin</i>	<3	>2 000	
12.	<i>Czernikowo</i>		>2 000	>50
13.	<i>Jeżewo</i>		>2 000	>50
14.	<i>Koneck</i>	<3		>50
15.	<i>gmina miejska Kowal</i>	<3	>2 000	>50
16.	<i>gmina wiejska Kowal</i>	<3		>50
17.	<i>Lubanie</i>	<3	>2 000	>50
18.	<i>Lubień Kujawski</i>	<3	>2 000	>50
19.	<i>Lubraniec</i>		>2 000	>50

L.p.	Nazwa gminy	Liczba pracowników socjalnych zatrudnionych przez ops w pełnym wymiarze czasu pracy	Liczba mieszkańców przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy	Liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy
20.	Łasin		>2 000	>50
21.	Łubianka		>2 000	>50
22.	Łysomice		>2 000	>50
23.	Toruń miasto na prawach powiatu		>2 000	>50
24.	Mogilno		>2 000	>50
25.	Nieszawa	<3		>50
26.	Obrowo		>2 000	>50
27.	Osiek	<3	>2 000	
28.	Radomin	<3		>50
29.	Rogóźno	<3	>2 000	>50
30.	gmina miejska Rypin		>2 000	>50
31.	Skrwilno		>2 000	>50
32.	Solec Kujawski		>2 000	>50
33.	Świekatowo	<3		>50
34.	gmina wiejska Wąbrzeźno		>2 000	>50
35.	Zakrzewo	<3		>50
36.	Zbójno	<3	>2 000	>50
37.	Zławieś Wielka		>2 000	>50
38.	Złotniki Kujawskie		>2 000	>50

Źródło: dane BDL GUS, OZPS za rok 2015

W 19 OPS zatrudniano mniej niż 3 pracowników socjalnych w pełnym wymiarze czasu pracy, a w 25 ośrodkach nie dostosowano liczby zatrudnionych pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby mieszkańców i rodzin objętych pracą socjalną. W porównaniu z rokiem ubiegłym liczba ośrodków pomocy społecznej zatrudniających pracowników socjalnych niezgodnie z zapisami ustawy wzrosła o 6 gmin. Taką sytuację można tłumaczyć doprecyzowaniem przepisów dotyczących zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy, gdyż zdarza się, iż w OPS na stanowisku pracownika socjalnego zatrudnione są osoby jedynie na część etatu.

W roku 2015 w 144 ośrodkach pomocy społecznej i 19 powiatowych centrach pomocy rodzinie zatrudniano łącznie 205 osób w ramach kadry kierowniczej oraz 1188 pracowników socjalnych.

Tabela 5. Kadra kierownicza oraz pracownicy socjalni zatrudnieni w ops i pcpr w województwie kujawsko-pomorskim

	Kadra kierownicza	Pracownicy socjalni
PCPR	22	54
OPS	183	1 134

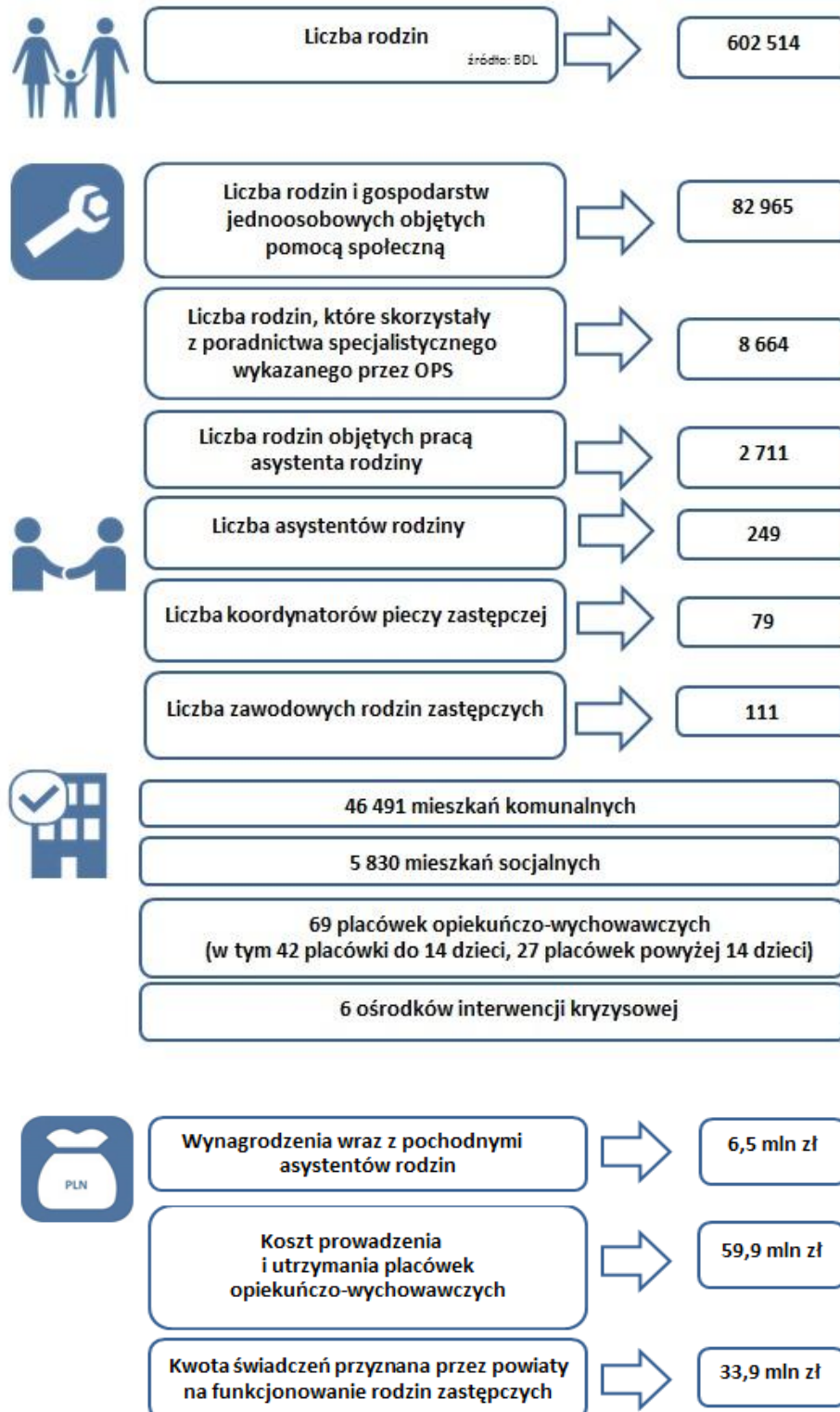
Źródło: OZPS za rok 2015

Analizując wykształcenie kadry kierowniczej można wskazać, iż 92% posiadało ustawowo określoną specjalizację z organizacji pomocy społecznej, 90% legitymowało się wykształceniem wyższym. Wśród pracowników socjalnych zatrudnionych w 2015 r. w ośrodkach pomocy społecznej i powiatowych centrach pomocy rodzinie prawie 68% stanowiły osoby posiadające wykształcenie wyższe, 31% to osoby ze specjalizacją 1-go stopnia w zawodzie pracownik socjalny, a 12% posiadało również specjalizację 2-go stopnia. Porównując z rokiem poprzednim, można zauważyć niewielki spadek pracowników socjalnych ze specjalizacją 1-go stopnia (o 1,3 p.p.), wzrósł natomiast odsetek pracowników socjalnych posiadających wyższe wykształcenie (o 1,2 p.p.).

Podsumowanie

- ✓ odnotowuje się systematyczny spadek udziału świadczeniobiorców pomocy społecznej wśród mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego;
- ✓ nadal największy udział korzystających ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej obserwuje się w gminach położonych we wschodniej i południowo-wschodniej części województwa kujawsko-pomorskiego;
- ✓ z roku na rok wzrasta udział osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej w ogólnej populacji osób nią objętych;
- ✓ odnotowany został znaczący spadek liczby zawieranych kontraktów socjalnych z klientami pomocy społecznej i pracy socjalnej prowadzonej w oparciu o kontrakt;
- ✓ blisko 1/4 ośrodków pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim nie spełniało ustawowych kryteriów dotyczących zatrudnienia pracowników socjalnych ze względu na doprecyzowanie wymogu ustawowego odnośnie obowiązku pełnego wymiaru czasu pracy na tym stanowisku;
- ✓ nie odnotowuje się zwiększania kwalifikacji kadry pomocy społecznej poprzez wzrost liczby pracowników socjalnych posiadających specjalizację w swoim zawodzie.

2. RODZINA

Mieszkania komunalne i socjalne

Mieszkania komunalne to mieszkania stanowiące własność gminy albo gminnych osób prawnych lub spółek handlowych utworzonych z udziałem gminy, z wyjątkiem towarzystw budownictwa społecznego. Wśród zasobów komunalnych gminy wyróżnić można **mieszkania socjalne**, które przyznawane są osobom na podstawie wyroku eksmisyjnego oraz osobom w trudnej sytuacji materialnej, które nie posiadają mieszkania.

Tabela 6. Mieszkania komunalne i socjalne w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Liczba mieszkań komunalnych przypadająca na 1 000 mieszkańców	23,4	23,1	22,2	55,3 (m. Grudziądz)	3,6 (p. radziejowski)
Liczba mieszkań socjalnych przypadająca na 1 000 mieszkańców	2,5	2,6	2,8	6,4 (p. inowrocławski)	0,3 (p. mogileński)

Źródło: dane BDL GUS za lata 2013-2014, OZPS za lata 2013-2015

W 2015 roku analizując dane z gmin województwa kujawsko-pomorskiego można zauważyć, iż wartość wskaźnika liczby mieszkań komunalnych przypadających na 1000 mieszkańców nieco zmalała (o blisko 1%) w porównaniu z rokiem poprzednim, natomiast w odniesieniu do wskaźnika liczby mieszkań socjalnych nieznacznie wzrosła. Gminy dysponowały łącznie 46 491 mieszkaniami komunalnymi, w tym 5 830 mieszkaniami socjalnymi. Nadal brak jest tego rodzaju infrastruktury w gminach: Raciążek (p. aleksandrowski), Brzozie (p. brodnicki), Chrostkowo (p. lipnowski), Wielka Nieszawka (p. toruński) oraz w gminie wiejskiej Radziejów. Najkorzystniejszą sytuacją wygląda w miastach grodzkich, tam na 1000 mieszkańców przypada od 26 do 55 mieszkań (kolejno: Grudziądz 55,3, Włocławek 38,1, Toruń 27,6, Bydgoszcz 26,3).

W roku 2015 zmalała liczba osób oczekujących na mieszkania socjalne jednakże prognozy na lata następne wskazują na wzrost tej liczby do roku 2017. Dlatego istnieje uzasadniona konieczność zwiększenia liczby mieszkań socjalnych, również ze względu na prognozy w zakresie liczby wyroków eksmisyjnych bez wskazania lokalu socjalnego (wzrost w porównaniu z rokiem 2014 o 173 nakazy).

Asystentura rodziny

Na mocy obowiązującej od 2012 roku ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej gmina ma obowiązek zapewnienia wsparcia rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych¹². Jedną z form pracy z rodzinami dysfunkcyjnymi jest **asystentura rodziny**, która zakłada współpracę rodziny z asystentem ukierunkowaną na poprawę jej funkcjonowania oraz przezwyciężenie życiowych trudności, aby w konsekwencji uchronić przed umieszczeniem dzieci w pieczy zastępczej lub zagrożeniem tego rodzaju konsekwencjami.

Tabela 7. Asystentura rodziny w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Liczba asystentów rodziny zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej	203	212	249	x	x
Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny	1 942 ¹³	2 293	2 711	x	x
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, które zostały objęte pracą asystenta rodziny	11,5%	11,8%	20,2%	60,1% (p. radziejowski)	6,5% (m. Bydgoszcz)

Źródło: dane OZPS za lata 2013-2015

W roku 2015 w 139 gminach województwa kujawsko-pomorskiego zatrudnionych było 249 asystentów rodziny, którzy pracowali łącznie z 2 711 rodzinami. W porównaniu z rokiem poprzednim, w 28 gminach rozpoczęto realizację asystentury rodziny, zwiększeniu uległa również liczba zatrudnionych w naszym województwie asystentów rodziny – o 37 pracowników. Warto podkreślić, iż aż 95 gmin zatrudnia jedynie po 1 asystencie rodziny. Biorąc pod uwagę wymóg ustawy dot. maksymalnej dopuszczalnej liczby 15 rodzin, z którymi asystent może prowadzić jednocześnie pracę, można wnioskować, iż skala zatrudnienia nie jest wystarczająca do występujących potrzeb.

Pomimo nałożenia na gminy ustawowego obowiązku zatrudniania od 1 stycznia 2015 roku asystentów rodziny¹⁴, w roku tym nadal w 5 gminach naszego województwa nie prowadzono zatrudnienia w tym zakresie.

¹² Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. 2016 r. poz. 575), art. 11.

¹³ Zgodnie z metodologią wypełniania formularza OZPS za rok 2013 dane dot. liczby rodzin, z którymi sporządzono plan pracy z rodziną (jest to dokument obligatoryjny, w oparciu, o który realizuje swoją pracę asystent rodziny).

Kolejną formą wsparcia może być pomoc **rodziny wspierającej** w obszarze opieki i wychowania dziecka, prowadzenia gospodarstwa domowego, czy kształtowania właściwych ról społecznych. Rodziną wspierającą mogą zostać osoby z bezpośredniego otoczenia dziecka, z którymi po pozytywnej opinii kierownika ośrodka pomocy społecznej, gmina zawiera umowę określającą zwrot kosztów związanych z udzielaniem pomocy.

W gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2015 roku brak było rodzin wspierających.

Poradnictwo specjalistyczne

Poradnictwo specjalistyczne, jako świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Najczęściej realizowanym zakresem wsparcia jest poradnictwo prawne, psychologiczne, czy rodzinne¹⁵.

Tabela 8. Poradnictwo specjalistyczne wykazane przez OPS w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Liczba ośrodków pomocy społecznej, które wykazały realizację poradnictwa specjalistycznego	76	83	81	x	x
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej objętych poradnictwem specjalistycznym wykazanym przez ośrodki pomocy społecznej	9,5%	9,9%	10,4%	37,6% (m. Grudziądz)	0,1% (p. radziejowski)

Źródło: dane OZPS za lata 2013-2015

¹⁴ <https://www.nik.gov.pl/plik/id,8713,vp,10837.pdf> (data korzystania: 11.05.2016 r.)

¹⁵ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/formy-udzielanej-pomocy/poradnictwo-specjalistyczne/> (data korzystania: 11.05.2016 r.)

Realizacja poradnictwa specjalistycznego deklarowana przez ośrodki pomocy społecznej w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2015 roku utrzymywała się na podobnym poziomie, co w roku poprzednim. Nadal w ponad 40% gmin przy OPS nie jest świadczone tego rodzaju wsparcie.

Ośrodki interwencji kryzysowej

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej¹⁶ jednym z zadań własnych powiatu jest prowadzenie **ośrodków interwencji kryzysowej**, które są miejscem świadczenia pomocy osobom znajdującym się w różnego rodzaju kryzysowych sytuacjach wynikających m.in. z doświadczania przemocy domowej, rozwodu, innych traumatycznych przeżyć, a także zdarzeń losowych czy masowych katastrof.

W ramach ośrodka oferowane jest wsparcie w formie pomocy psychologicznej, porady prawnej, pracy socjalnej, czy nawet schronienia, gdyż w niektórych placówkach działają hostele.

Od 2013 roku sukcesywnie spada liczba ośrodków interwencji kryzysowej. W 2015 roku zlikwidowano ośrodek interwencji kryzysowej w powiecie toruńskim. Jak wynika z danych zawartych w formularzu OZPS, w 2016 roku planuje się dalszą likwidację tego rodzaju placówek. Przystanie funkcjonować OIK w powiecie rypińskim, w przypadku którego planowane jest przekształcenie go w mieszkanie interwencji kryzysowej.

Tabela 9. Ośrodki interwencji kryzysowej w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2013	2014	2015				
	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek prowadzonych przez jst	Liczba miejsc	Liczba osób korzystających ¹⁷	Roczne koszty prowadzenia i utrzymania (w zaokrągleniu)
ośrodki interwencji kryzysowej	8	7	6	6	25	1 108	343 tys.

Źródło: dane OZPS za lata 2013-2015

¹⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.).

¹⁷ Przez liczbę osób korzystających należy rozumieć nie tylko osoby, które skorzystały ze schronienia (miejsc hostelowych), ale również korzystających z pomocy i wsparcia specjalistów zatrudnionych w oik.

Pieczna zastępcza

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej nakłada na powiat¹⁸ obowiązek zapewnienia czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania jej przez rodziców, poprzez **organizację funkcjonowania systemu pieczy zastępczej**, który może być realizowany **w formie instytucjonalnej** (przez umieszczenia dziecka w placówkach opiekuńczo-wychowawczych) **lub rodzinnej** (poprzez pobyt dziecka w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka). Wyróżnia się następujące typy rodzin zastępczych:

- ✓ **rodzina zastępcza spokrewniona** – tworzona przez dziadków, ewentualnie pradziadków (tzw. wstępnych) oraz rodzeństwo dziecka, przysługuje jej pomoc finansowa na utrzymanie dziecka;
- ✓ **rodzina zastępcza niezawodowa** – tworzona przez dalszą rodzinę dziecka lub osoby niespokrewnione z nim, udzielane są jej świadczenia pieniężne na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka;
- ✓ **rodzina zastępcza zawodowa** – tworzona przez osoby, które uzyskują wynagrodzenie z tytułu pełnienia funkcji rodziny zastępczej, dodatkowo wypłacane są świadczenia pieniężne na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego dziecka,
- ✓ **rodzina zastępcza zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego** – przyjmuje dziecko, w przypadku gdy zostało doprowadzone przez policję lub straż graniczną, na wniosek rodziców lub innej osoby, w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia w związku m.in. z problemem przemocy w rodzinie,
- ✓ **rodzina zastępcza zawodowa specjalistyczna** – umieszcza się w niej dzieci zwłaszcza niepełnosprawne lub niedostosowane społecznie (m.in. na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, czy małoletnie matki z dziećmi).

W ramach rodzinnej pieczy zastępczej wyróżnia się również **rodzinne domy dziecka**, które są tworzone przez małżonków lub osobę niepozostającą w związku małżeńskim, w jednym czasie przebywać w nich może nie więcej niż 8 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa).

Zakłada się, iż pobyt dziecka w pieczy zastępczej jest tymczasowy, do momentu uregulowania sytuacji życiowej jego rodziny, ale zdarza się, iż trwa on nawet do okresu osiągnięcia pełnoletności lub usamodzielnienia.

¹⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2016 r. poz. 575), art. 32.

Tabela 10. Rodzinna piecza zastępcza w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Liczba rodzin zastępczych	2 423	2 212	2 144	x	x
Odsetek dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej	68,3%	71,1%	70,1%	86,3% ¹⁹ (p. golubsko-dobrzyński)	43,6% (p. rypiński)
Odsetek dzieci umieszczonych w zawodowych rodzinach zastępczych w ogólnej liczbie dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej	11,7%	10,4%	9,9%	36,7% (p. mogileński)	1,3% ²⁰ (p. wąbrzeski)

Źródło: dane OZPS za lata 2013-2015

W 2015 roku (stan na drugie półrocze)²¹ w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonowały 2 144 rodziny zastępcze, w tym 1 373 (tj. 64%) rodzin spokrewnionych, 632 (30%) rodzin niezawodowych, 111 (5%) rodzin zawodowych oraz 28 rodzinnych domów dziecka (1%). Porównując stan rozwoju rodzicielstwa zastępczego można zauważyć, iż w 2015 roku nastąpił dalszy spadek liczby rodzin zastępczych. Analizując sytuację w poszczególnych typach rodzin można wskazać, iż spadek został odnotowany w odniesieniu do rodzin spokrewnionych i niezawodowych, a w przypadku rodzin zastępczych zawodowych w 2015 roku nastąpił niewielki wzrost ich liczby ze 104 do 111. Warto przyrzeć się zróżnicowaniu powiatowemu w odniesieniu do skali rozwoju zawodowego rodzicielstwa zastępczego, gdyż na tę formę pieczy jest zgłaszane największe zapotrzebowanie. W poszczególnych powiatach sytuacja prezentuje się następująco:

- ✓ w 7 powiatach odnotowano wzrost zawodowych rodzin zastępczych (w mieście Bydgoszcz i powiecie inowrocławskim o 2, a w powiatach: nakielskim, rypińskim, świeckim, toruńskim i tucholskim o 1);
- ✓ w 14 powiatach stan rodzin zastępczych utrzymał się na tym samym poziomie, przy czym należy podkreślić, iż nadal w trzech powiatach (grudziądzki, radziejowski i sępoleński) nie funkcjonowała ani jedna zastępcza rodzina zawodowa;

¹⁹ Wśród maksymalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono powiatów, w których nie funkcjonują całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze (powiat mogileński, toruński i wąbrzeski).

²⁰ Wśród minimalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono powiatów, w których nie funkcjonują zawodowe rodziny zastępcze (powiat grudziądzki, radziejowski i sępoleński).

²¹ Dane dot. pieczy zastępczej odnoszą się do stanu za drugie półrocze 2015 roku, zgodnie z metodologią przyjętą dla sporządzania Sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonania przez powiat zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

✓ w mieście Włocławek i w powiecie włocławskim odnotowano spadek liczby rodzin zastępczych zawodowych (odpowiednio z 3 do 2 i z 4 do 3);

W porównaniu z rokiem poprzednim w powiatach zwiększyła się liczba rodzinnych domów dziecka z 22 w 2014 do 28 w roku oceny, a analizując sytuację w poszczególnych powiatach warto zasygnalizować, iż biorąc pod uwagę te powiaty, w których nie istnieje żaden rodzinny dom, zmiana nastąpiła jedynie w odniesieniu do miasta Włocławek, gdzie powstała w 2015 roku tego rodzaju forma rodzinnej pieczy zastępczej (w pozostałych 13 powiatach sytuacja się nie zmieniła).

W 2015 roku liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w niewielkim stopniu wzrosła (do 69 placówek, w tym 13 typu rodzinnego) w porównaniu z rokiem poprzednim. Dwie nowe placówki powstały w mieście Włocławek. Nadal w trzech powiatach nie funkcjonowała instytucjonalna piecza zastępcza (powiat mogileński, toruński i wąbrzeski). W skali roku w instytucjonalnej pieczy zastępczej przebywało ponad 1,5 tys. dzieci (30% ogółu dzieci umieszczonych w pieczy).

Tabela 11. Instytucjonalna piecza zastępcza w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2013	2014	2015				
	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek prowadzonych przez jst	Liczba miejsc	Liczba osób korzystających	Roczne koszty prowadzenia i utrzymania (w zaokrągleniu)
placówki opiekuńczo-wychowawcze	68	67	69	62	1 255	1 515	59,9 mln zł

Źródło: dane OZPS za lata 2013-2015

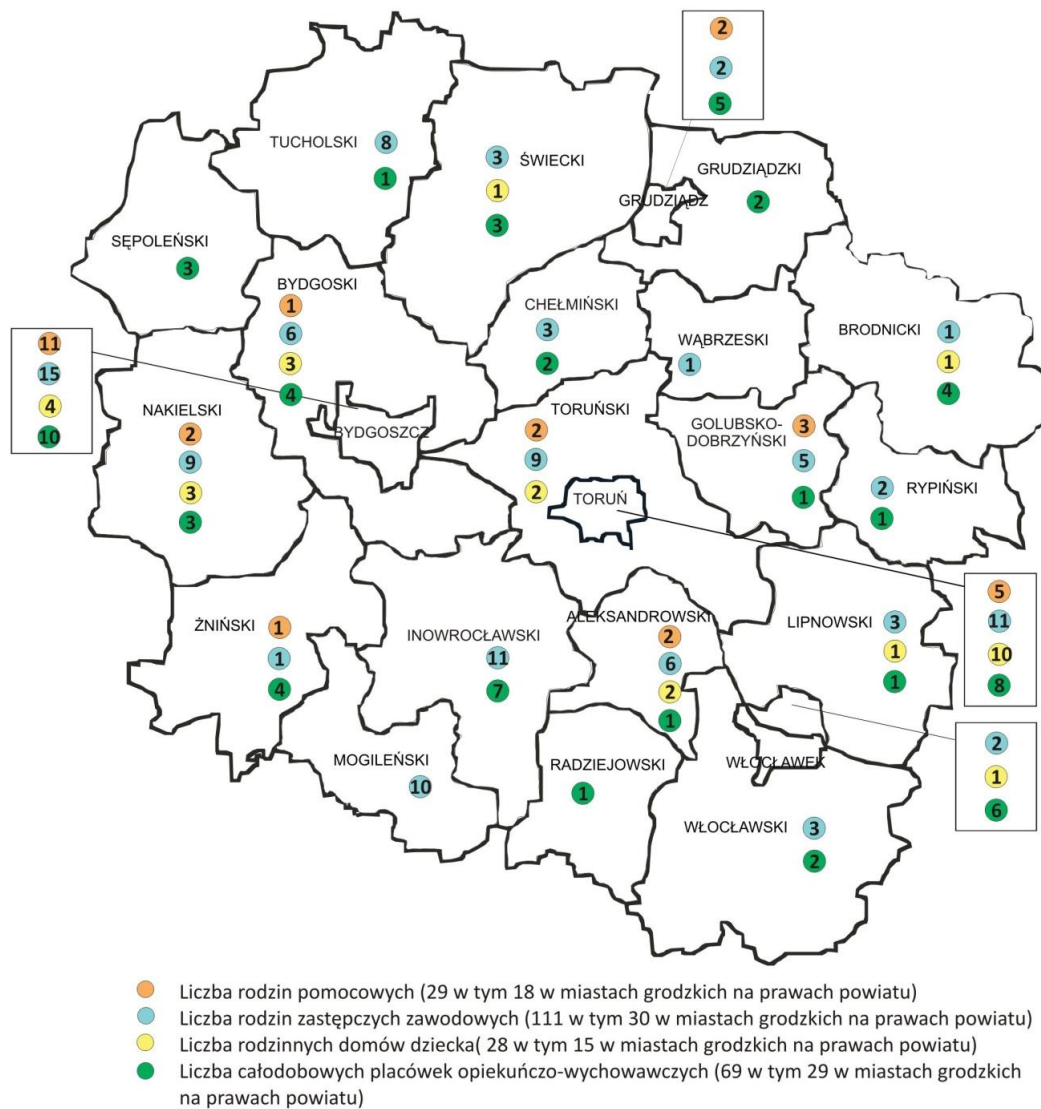
Rodziny pomocowe

Rodziny pomocowe mogą sprawować przez okres maksymalnie dwóch miesięcy pieczę zastępczą nad dzieckiem, w przypadku czasowego niesprawowania opieki przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka w związku z wypoczynkiem, udziałem w szkoleniach, pobytem w szpitalu lub innymi nieprzewidzianymi trudnościami i zdarzeniami losowymi. Rodziną pomocową może być rodzina zastępcza (niezawodowa lub zawodowa), prowadzący rodzinny dom dziecka lub małżonkowie/osoby, które zostały przeszkolone. Umieszczenie dziecka w rodzinie pomocowej następuje na wniosek właściwej rodziny zastępczej/rodzinnego domu dziecka i jest realizowane w oparciu o umowę ze starostą powiatu²²

W 2015 roku w 9 powiatach województwa kujawsko-pomorskiego (miasto Bydgoszcz, Grudziądz i Toruń, powiaty: aleksandrowski, bydgoski, golubsko-dobrzyński, nakielski, toruński i zniński) funkcjonowało 29 rodzin pomocowych. W pozostałych 14 powiatach nie było zabezpieczonej tej formy wsparcia dla rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka. W 2016 roku prognozowany jest wzrost liczby rodzin pomocowych do 45 działających na obszarze 12 powiatów.

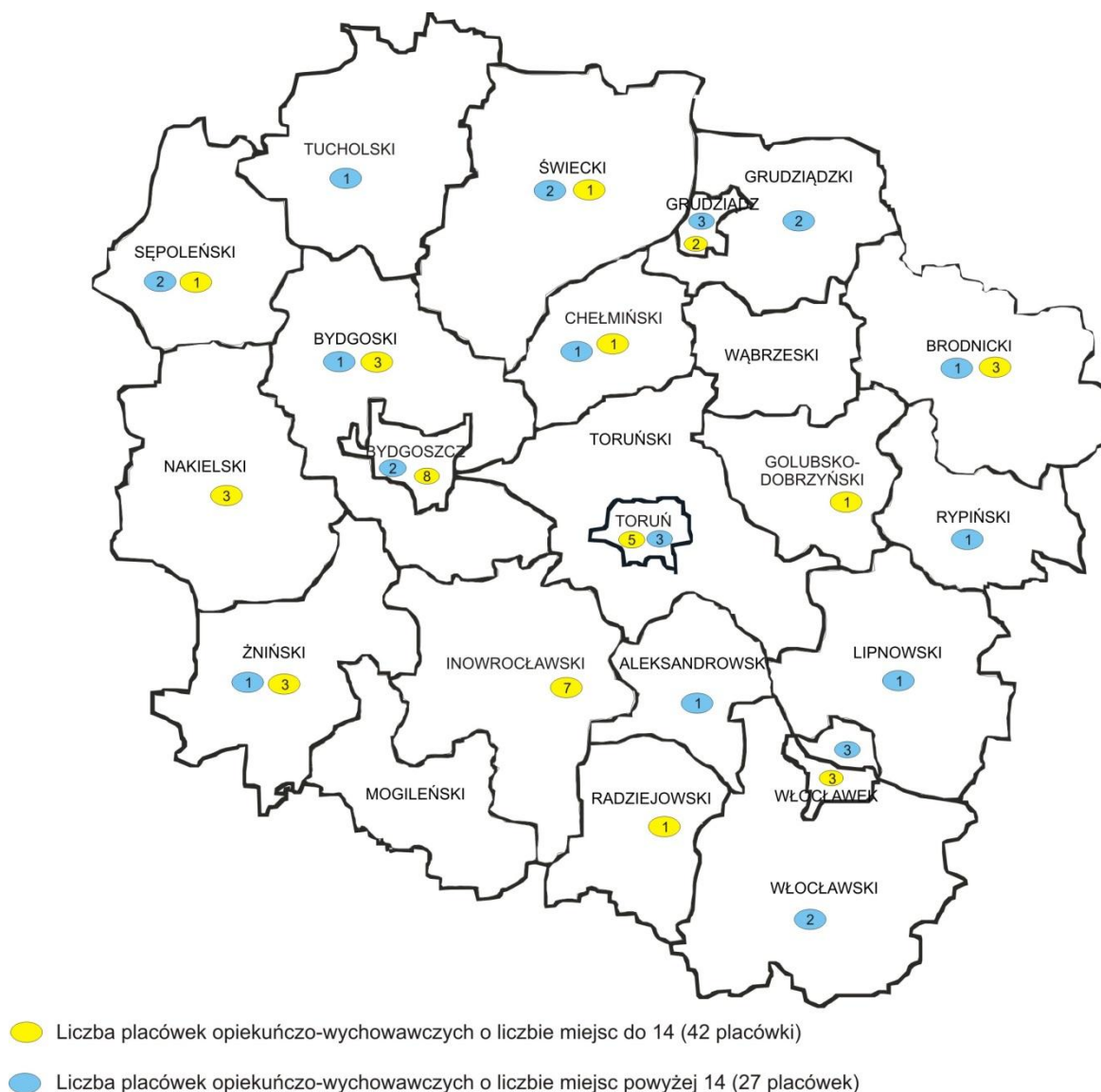
²² Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2016 r. poz. 575), art. 39, 73-75.

Mapa 2. Piecza zastępcza w województwie kujawsko-pomorskim

Źródło: OZPS za rok 2015

Mapa 3. Placówki opiekuńczo-wychowawcze w województwie kujawsko-pomorskim ze względu na liczbę miejsc

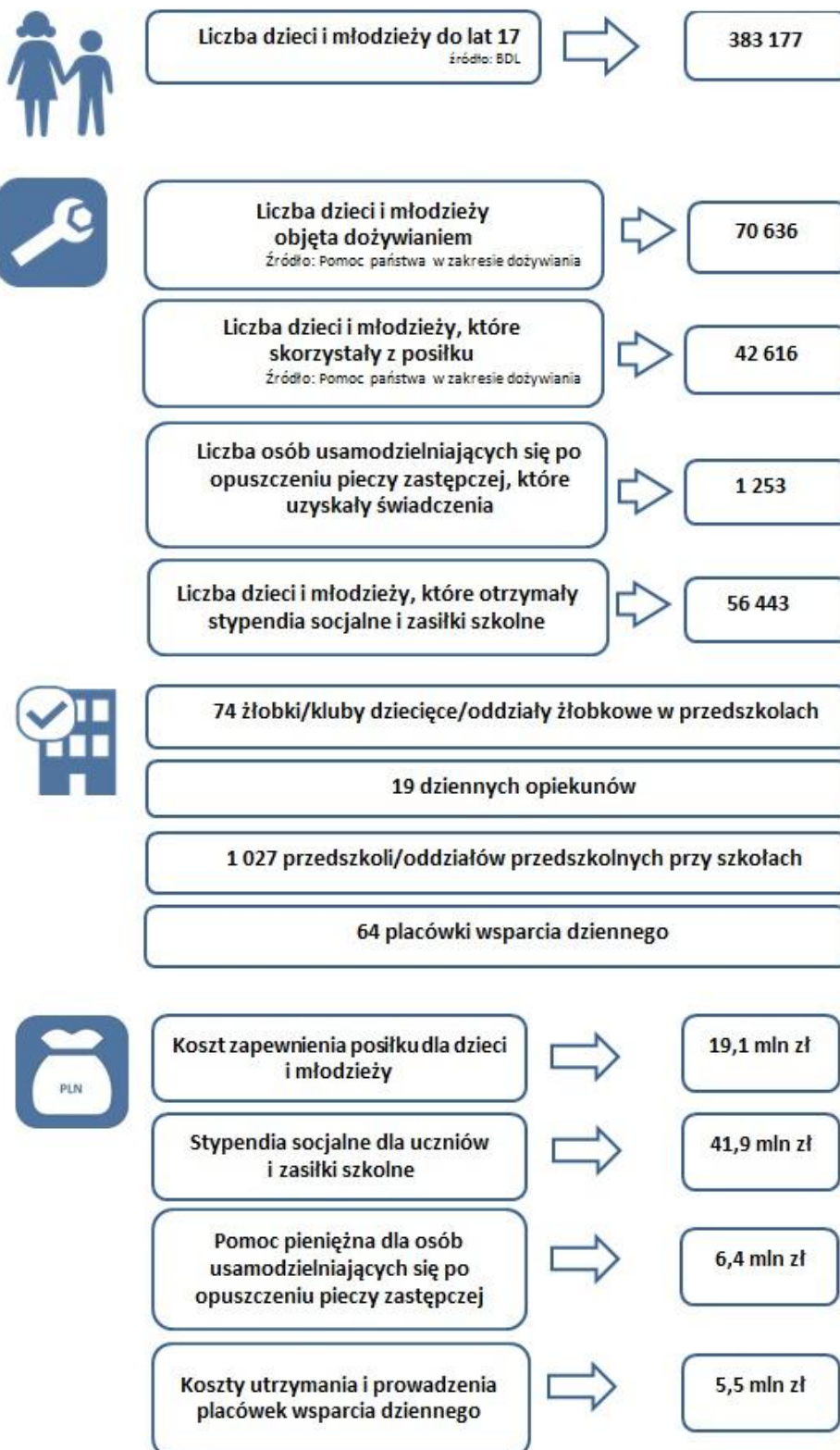
Źródło: OZPS za rok 2015

Podsumowanie

- ✓ nie odnotowano rozwoju infrastruktury w zakresie mieszkań komunalnych, pomimo występujących potrzeb oraz prognozowanego wzrostu liczby osób oczekujących na mieszkanie socjalne, jak i wyroków eksmisyjnych bez wskazania lokalu;
- ✓ w 5 gminach województwa kujawsko-pomorskiego pomimo obowiązku ustawowego nadal nie zatrudniano asystentów rodziny, a w aż 95 gminach zatrudnia się tylko jednego asystenta;
- ✓ w żadnej z gmin województwa kujawsko-pomorskiego nie funkcjonowały rodziny wspierające;
- ✓ w 2015 roku nie rozwinęła się skala realizacji poradnictwa specjalistycznego wykazywanego przez ośrodki pomocy społecznej;
- ✓ systematycznie maleje infrastruktura ośrodków interwencji kryzysowej;

✓ w 2015 roku odnotowano niewielki spadek w zakresie rodzinnych form pieczy zastępczej a także odsetka dzieci umieszczonych w rodzinnych formach pieczy oraz w zawodowych rodzinach zastępczych.

3. DZIECI I MŁODZIEŻ

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3

Zgodnie z zapisami ustawy²³, opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 może być organizowana w formie **żłobka lub klubu dziecięcego**, a także sprawowana przez **dziennego opiekuna oraz nianię**²⁴.

W żłobkach sprawowana jest opieka nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia, w wymiarze do 10 godzin dziennie. Kluby dziecięce adresowane są do dzieci, które ukończyły pierwszy rok życia, a wymiar czasowy świadczonej w nich opieki określony został na 5 godzin. Rejestr żłobków i klubów dziecięcych prowadzony jest przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta.

Tabela 11. Żłobki/kluby dziecięce/oddziały żłobkowe w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Liczba żłobków / klubów dziecięcych/ oddziałów żłobkowych w przedszkolach	55	68	74	x	x
Liczba miejsc w żłobkach / klubach dziecięcych/ oddziałach żłobkowych w przedszkolach	2 486	2 824	3 068	x	x
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach (BDL GUS)	3,0%	3,5%	4,3% ²⁵	11,2% (m. Toruń)	0,4% ²⁶ (p. lipnowski)

Źródło: dane BDL GUS oraz OZPS za lata 2013-2015

Jak wynika z danych GUS za rok 2014 odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach w województwie kujawsko-pomorskim wynosił 4,3%. Najmniej korzystna sytuacja występowała w powiatach: lipnowskim, brodnickim, wąbrzeskim, gdzie wskaźnik wynosił poniżej 1. Zaś najwyższy odsetek dzieci uczęszczających do żłobka odnotowano w miastach grodzkich: Toruniu, Bydgoszczy, Włocławku, Grudziądzu oraz w powiatach: sępoleńskim, inowrocławskim, bydgoskim.

Analizując dane OZPS, od 2013 roku na terenie województwa kujawsko-pomorskiego sukcesywnie wzrasta liczba żłobków/klubów dziecięcych/oddziałów żłobkowych w przedszkolach. W roku 2016 prognozuje się wzrost tej formy opieki nad dziećmi do lat 3 - do 80 placówek. Zauważyć warto, iż w roku 2015 tylko 26 gmin naszego województwa wykazało funkcjonowanie na swoim terenie żłobka. Na terenie aż 5 powiatów (aleksandrowskiego, mogileńskiego, radziejowskiego, rypińskiego i włocławskiego) nie funkcjonowała żadna tego typu placówka. Na rok 2016 plany utworzenia żłobka na obszarze powiatów, gdzie nie funkcjonowała dotychczas

²³ Ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2016 r. poz. 157),

²⁴ Tamże, art. 2.

²⁵ W związku z brakiem danych GUS za rok 2015 (raport OZPS sporządzany jest w miesiącu maju), do obliczenia wskaźnika wykorzystano dane za rok 2014.

²⁶ Wśród minimalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono powiatów, w których w 2014 roku nie funkcjonowały żłobki (były to następujące powiaty: chełmiński, mogileński, radziejowski, rypiński i włocławski).

tego rodzaju infrastruktura, wykazały gminy Waganiec (p. aleksandrowski) i Chodecz (p. włocławski). Dodatkowo placówki żłobkowe mają powstać w gminach: Koronowo (p. bydgoski), Szubin (p. nakielski), Lubicz (p. toruński) i Żnin.

Dzienny opiekun to osoba fizyczna zatrudniana przez gminę, bądź osoby prawne i jednostki organizacyjne w formie gminnych jednostek budżetowych, na podstawie umowy o pracę albo umowy o świadczenie usług. Sprawuje on opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia, maksymalnie pięciorgiem dzieci, ale w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki, maksymalnie nad trojgiem dzieci²⁷.

Alternatywą dla żłobków jest **dzienny opiekun**, którego funkcjonowanie nadzoruje wójt, burmistrz lub prezydent²⁸. Dziennym opiekunem może zostać osoba, która ukończyła specjalne szkolenie oraz podpisała umowę o pracę z właściwą jednostką (gminą, stowarzyszeniem, bądź spółką), ponadto powinna dysponować odpowiednim lokalem. Wykazy dziennych opiekunów, jak wynika z ustawy o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, prowadzą stosowne urzędy gmin. W roku 2015, w naszym województwie, zarejestrowanych było łącznie 19 osób, które pełniły rolę dziennych opiekunów (Koronowo-2, Bydgoszcz -11, Toruń - 2, Włocławek – 4). Środki finansowe na realizację tego zadania najczęściej pozyskiwane są w ramach programu rządowego „Maluch”, a realizatorami finansowanych w ten sposób działań są głównie spółki z o. o. i stowarzyszenia.

Edukacja przedszkolna

Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci w wieku od 3 lat do momentu rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej, a jego celem jest zapewnienie dzieciom opieki, wspomaganie indywidualnego rozwoju, realizacja podstawy programowej oraz przygotowanie ich do nauki w szkole²⁹.

Sprawy związane z realizacją wychowania przedszkolnego regulują przepisy ustawy o systemie oświaty³⁰. Organizacja wychowania przedszkolnego to jedno z zadań własnych gminy, w związku z tym to rada gminy ustala sieć prowadzonych przez gminę publicznych przedszkoli oraz oddziałów przedszkolnych przy szkołach, które mogą, w uzasadnionych przypadkach, być uzupełnione innymi formami wychowania przedszkolnego (tj. zespołami wychowania przedszkolnego i punktami przedszkolnymi).

²⁷ Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2016 r., poz. 157), art. 36.

²⁸ Tamże, art. 54.

²⁹ <https://men.gov.pl/zycie-szkoly/wychowanie-przedszkolne/przedszkola/organizacja.html> (data korzystania: 09.05.2016 r.)

³⁰ Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (Dz. U. z 2015 r., poz. 2156 z późn. zm.).

Tabela 12. Przedszkola w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Liczba przedszkoli (przedszkola wraz z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach)	994	1 022	1 031	x	x
Liczba miejsc w przedszkolach (w tym w oddziałach przedszkolnych przy szkołach)	60 605	61 946	60 293	x	x
Liczba dzieci, którym nie przyznano miejsc w przedszkolu wg złożonych wniosków	1 195	1 184	659	x	x
Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-5 lat	61,7%	67,4%	72,4%	87,5% (m. Bydgoszcz)	47,8% (p. grudziądzki)

Źródło: dane BDL GUS oraz OZPS za lata 2013-2015

W roku 2015 liczba przedszkoli oraz miejsc w przedszkolach utrzymywała się na podobnym poziomie jak w latach ubiegłych, natomiast liczba dzieci którym nie przyznano miejsc w przedszkolu spadła o połowę. Spowodowane jest to tym, że od 2015 roku obniżono wiek szkolny tzn., że 6-latkowie zostali objęci obowiązkiem szkolnym, a tym samym została przez nich zwolniona część miejsc w przedszkolach. Najczęstszym powodem nie przyznania miejsca w przedszkolu było: brak wolnych miejsc (288), wiek dziecka (17), meldunek dziecka poza gminą (17). We wszystkich gminach naszego województwa funkcjonuje przynajmniej jedna placówka wychowania przedszkolnego. Wskaźnik odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-5 lat w województwie w 2014 roku wynosił 72,4. Najkorzystniejsza sytuacja występowała w miastach: Bydgoszcz (87,5), Toruń (86,3), Włocławek (76,9) oraz w powiatach: mogileńskim (79,9) i inowrocławskim (75,8). Natomiast najmniej korzystna sytuacja została odnotowana w powiecie grudziądzkim, gdzie mniej niż połowa dzieci w wieku 3-5 lat uczęszczała do przedszkoli (47,8), następnie niewiele ponad połowa dzieci była objęta edukacją przedszkolną w gminach powiatów: wąbrzeskiego (51,7), rypińskiego (59,8), radziejowskiego (60,8) i włocławskiego (61,6).

Dożywianie

Wśród form wsparcia realizowanych przez ośrodki pomocy społecznej udzielane są świadczenia w formie posiłku, świadczenia pieniężnego na zakup posiłku lub żywności, jak również świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych. Tego rodzaju pomoc realizowana jest w ramach programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”³¹. Zgodnie z zasadami Programu zapewnienie **pomocy w zakresie dożywiania** przysługuje m.in. dzieciom do 7 roku życia oraz uczniom do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej.

³¹ Ustawa z dnia 29 grudnia 2005 r. o ustanowieniu programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” (Dz. U. 2009 r., poz. 219 z późn. zm.).

Tabela 13. Dożywianie w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Liczba dzieci i młodzieży objętych dożywianiem	83 626	75 438	70 636	x	x
Odsetek dzieci i młodzieży, którym przyznano pomoc w formie dożywiania w populacji osób w wieku 0 - 19	13,6%	17,2%	16,3%	29,7% (p. rypiński)	8,7% (m. Bydgoszcz)

Źródło: dane BDL GUS za lata 2013-2014, OZPS za lata 2013-2015

Wieloletni program Pomoc państwa w zakresie dożywiania jest programem wspierania finansowego gmin w zakresie zapewnienia posiłku i dożywiania dzieci. Ma na celu ograniczenie zjawiska niedożywienia dzieci i młodzieży z rodzin o niskich dochodach lub znajdujących się w trudnej sytuacji, ze szczególnym uwzględnieniem uczniów z terenów objętych wysokim poziomem bezrobocia i ze środowisk wiejskich oraz osób dorosłych, w szczególności osób samotnych, w podeszłym wieku, chorych lub osób niepełnosprawnych.³² W roku 2015 liczba osób objętych Programem wynosiła blisko 146 tys. osób, z czego prawie połowę stanowiły dzieci. W porównaniu z rokiem poprzednim liczba dzieci objętych dożywianiem zmalała o ok. 6%, odsetek dzieci i młodzieży, którym przyznano pomoc w formie dożywiania w populacji osób w wieku 0 – 19 zmniejszył się o 0,9 p.p.

Tabela 14. Liczba osób objętych programem w 2015 roku w podziale na formę udzielanego wsparcia

PROGRAM "POMOC PAŃSTWA W ZAKRESIE DOŻYWIANIA"	Dzieci i młodzież	Koszt
Rzeczywista liczba osób objętych programem w roku 2015	70 636	X
w tym liczba osób korzystających z:		
posiłku	42 616	19 110 656
zasilku celowego	46 528	X
świadczenia rzeczowego	2 221	X

Źródło: dane ze sprawozdania z realizacji programu "Pomoc państwa w zakresie dożywiania" w 2015 r.

³² Uchwała N R 221 Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 2013 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego programu wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” na lata 2014–2020

Stypendia socjalne i zasiłki szkolne

Na mocy ustawy o systemie oświaty³³ określono, iż aby zmniejszać różnice oraz niwelować bariery w dostępie do edukacji, a także wspierać uczniów zdolnych, w odniesieniu do osób znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej przysługuje **pomoc w postaci stypendiów i zasiłków szkolnych**. Udzielane są one w formie świadczenia pieniężnego na pokrycie wydatków związanych z edukacją lub w formie rzeczowej o charakterze edukacyjnym, w tym w szczególności zakupu podręczników.

Tabela 15. Stypendia socjalne i zasiłki szkolne w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Liczba osób, które otrzymały stypendia socjalne i zasiłki szkolne	62 149	59 722	56 443	x	x
Odsetek osób, które otrzymały stypendia socjalne i zasiłki szkolne w populacji osób w wieku 7-24 lata	14,4%	13,9%	13,4%	31,8% (p. lipnowski)	6,2% (m. Toruń)

Źródło: dane BDL GUS za lata 2013-2014, OZPS za lata 2013-2015

W roku 2015 stypendia socjalne i zasiłki szkolne otrzymały 56 443 osoby w wieku 7-24 lata na łączną kwotę ok. 41 mln zł. Na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się stopniowy spadek osób, które korzystały z tego typu wsparcia. W roku 2015 odsetek osób, które otrzymały stypendia socjalne i zasiłki szkolne w populacji osób w wieku 7-24 lata zmalał o 0,5 p.p. w stosunku do roku poprzedniego. Jednocześnie wydatki z tego tytułu wzrosły o ponad 900 tys. zł. Na rok 2016 prognozuje się kolejny spadek liczby osób, które otrzymają stypendia socjalne i zasiłki szkolne o ok. 1%.

³³ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2015 r., poz. 2156 z późn. zm.).

Placówki wsparcia dziennego

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej³⁴ dziecko z rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych może zostać objęte opieką i wychowaniem w **placówce wsparcia dziennego**. Placówki te mogą być prowadzone przez gminę lub powiat, jak również na zlecenie jst, albo przez inny podmiot, który uzyskał zezwolenie.

Placówki wsparcia dziennego mogą być prowadzone w formie:

- ✓ opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych (zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce i organizację czasu wolnego);
 - ✓ specjalistycznej (organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne i logopedyczne);
 - ✓ pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę (prowadzi działania animacyjne i socjoterapeutyczne);
- oraz w formach łączonych³⁵.

Liczba placówek wsparcia dziennego w województwie kujawsko-pomorskim na przestrzeni ostatnich trzech lat wahała się od 55 jednostek w 2013 roku do 64 w roku 2015. Średni miesięczny koszt funkcjonowania jednej placówki wsparcia dziennego wyniósł w 2015 roku ok. 7 tys. miesięcznie. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż na obszarze aż 9 powiatów (aleksandrowski, grudziądzki, inowrocławski, lipnowski, mogileński, radziejowski, rypiński, wąbrzeski i włocławski) nie występuje tego rodzaju infrastruktura.

Tabela 16. Placówki wsparcia dziennego w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2013	2014	2015			
	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek prowadzonych przez jst	Liczba miejsc	Roczne koszty prowadzenia i utrzymania (w zaokrągleniu)
placówki wsparcia dziennego	55	75	64	45	2 397	5, 5 mln zł

Źródło: dane OZPS za lata 2013-2015

Zgodnie z rekomendacjami w zakresie standardów programowych funkcjonowania placówek wsparcia dziennego, dzieci objęte wsparciem w tych placówkach są głównie w wieku od 6 do 16 roku życia.³⁶ Do obliczenia wskaźnika posłużono się liczbą dzieci w wieku od 6 do 16 i zestawiono ją z liczbą miejsc w placówkach. Najkorzystniejsza sytuacja pod względem miejsc w placówkach wsparcia dziennego na 1000 mieszkańców w wieku od 6 do 16 lat została odnotowana w miastach: Grudziądz (45,2), Włocławek (34,0), Toruń (24,6) oraz w powiatach: żnińskim (26,9) i sępoleńskim (20,3). Szczegóły prezentuje mapa na str. 36.

³⁴ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2016 r. poz. 575), art. 18.

³⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2016 r. poz. 575), art. 24.

³⁶ https://warszawarodzinnna.um.warszawa.pl/sites/warszawarodzinnna.um.warszawa.pl/files/standardy_programowe_pwd.pdf

Usamodzielnienie osób opuszczających pieczę zastępczą

Osobom opuszczającym pieczę zastępczą po osiągnięciu pełnoletności (tj. osobie usamodzielniającej się) przysługuje pomoc i wsparcie w następujących formach:

- ✓ pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych i zatrudnienia;
- ✓ pomoc prawna i psychologiczna;
- ✓ pomoc finansowa na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie i zagospodarowanie³⁷.

Pomoc finansowa na kontynuowanie nauki przyznawana jest osobie kontynuującej naukę do ukończenia przez nią 25 r.ż. w wysokości nie mniejszej niż 500 zł miesięcznie.

Pomoc finansowa na usamodzielnienie (tj. na zaspokojenie ważnych, życiowych potrzeb (m.in. na polepszenie warunków mieszkaniowych, stworzenie warunków do działalności zarobkowej, w tym podniesienie kwalifikacji zawodowych), udzielana nie później niż do ukończenia 26 r.ż. osobie, której dochód nie przekracza kwoty 1 200 zł. Kwota świadczenia waha się od 1.650 zł do 6.600 zł (wysokość zależna od formy pieczy zastępczej oraz czasu pobytu)³⁸.

Pomoc finansowa na zagospodarowanie (tj. m.in. na materiały niezbędne do przeprowadzenia remontu i wyposażenia mieszkania, potrzebne urządzenia domowe, pomoce naukowe, sprzęt rehabilitacyjny oraz konieczny do podjęcia zatrudnienia), udzielana nie później niż do ukończenia 26 r.ż. osobie, której dochód nie przekracza kwoty 1 200 zł. Wysokość świadczenia wynosi nie mniej niż 1 500 zł (a w przypadku osoby legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności w wysokości nie niższej niż 3 000 zł).

W 2015 roku w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego świadczenia pieniężne dla osób usamodzielniających się po opuszczeniu pieczy zastępczej uzyskały 1 253 osoby (w tym 65,4% stanowiły osoby opuszczające rodzinną pieczę zastępczą). Wśród osób usamodzielnianych 82,4% otrzymało świadczenie na kontynuowanie nauki, 21,9% na usamodzielnienie i 18,0% na zagospodarowanie. Łącznie na ten cel przeznaczono 6,4 mln zł.

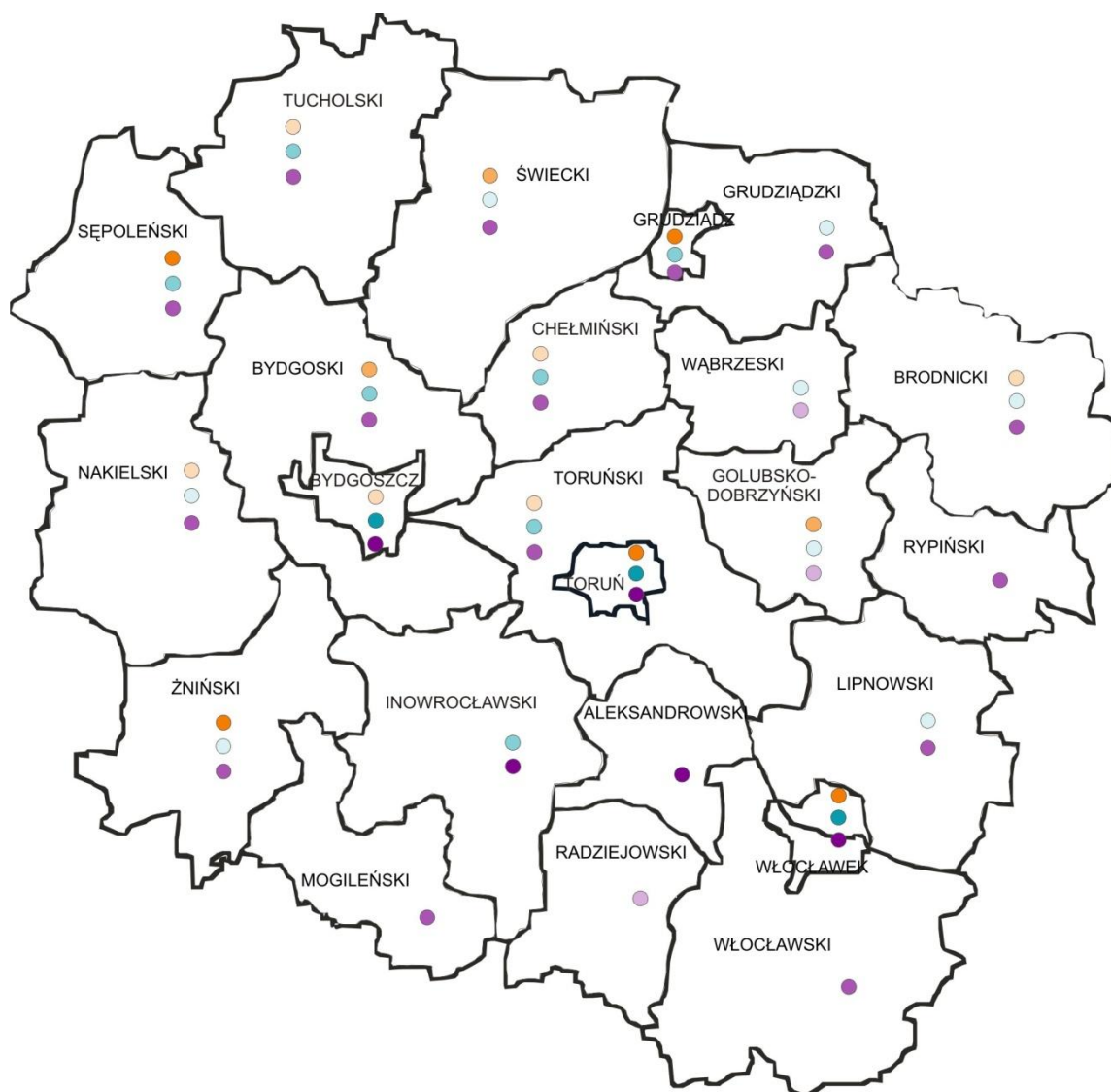
Podsumowanie

- ✓ *infrastruktura w zakresie opieki nad dziećmi do lat 3 nadal nie jest rozwinięta w sposób wystarczający i zabezpieczający podstawowe potrzeby w tym obszarze, szczególnie forma opiekuna dziennego jest mało popularna w gminach naszego województwa;*
- ✓ *liczba przedszkoli oraz miejsc w przedszkolach utrzymała się na podobnym poziomie jak w latach ubiegłych, a spadkowi uległa liczba dzieci, którym nie przyznano miejsc w przedszkolu;*
- ✓ *wsparcie w formie dożywiania oraz stypendiów szkolnych utrzymało się mniej więcej na tym samym poziomie jak w roku poprzednim;*
- ✓ *utrzymuje się znikoma infrastruktura w zakresie placówek wsparcia dziennego (w gminach aż 9 powiatów nie funkcjonuje żadna tego typu placówka);*
- ✓ *na podobnym poziomie, co w roku 2014, utrzymała się skala pomocy finansowej dla osób usamodzielniających się po opuszczeniu pieczy zastępczej.*

³⁷ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2016 r. poz. 575), art. 140, 146, 149, 150.

³⁸ Tamże, art. 149.

Mapa 4. Infrastruktura (miejsca) dla dzieci i młodzieży w województwie kujawsko-pomorskim

Wskaźnik miejsc w placówkach wsparcia dziennego na 1 000 dzieci i młodzieży w wieku 6-16 lat

- poniżej 10 miejsc
- od 10,1 - do 20 miejsc
- powyżej 20 miejsc

Wskaźnik miejsc w żłobkach na 1 000 dzieci do lat 3

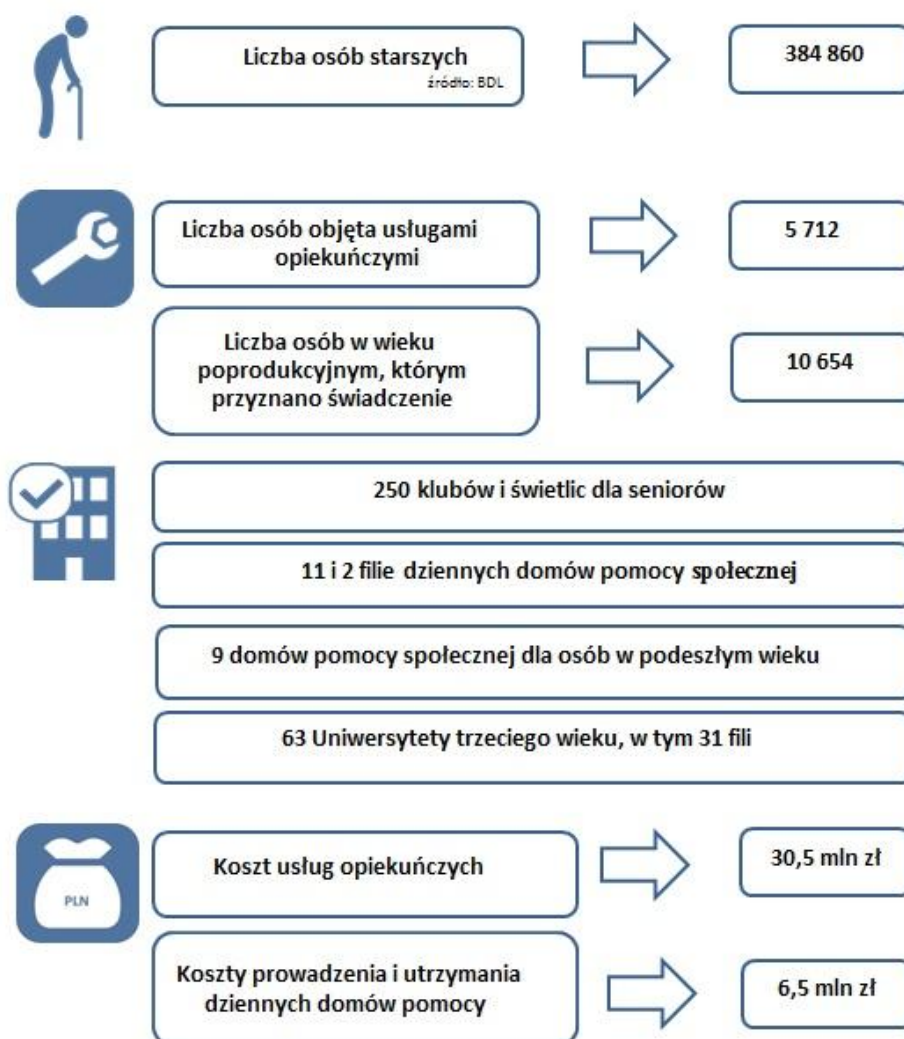
- poniżej 20 miejsc
- od 20,1 - do 40 miejsc
- powyżej 40 miejsc

Wskaźnik liczby miejsc w przedszkolach na 1 000 dzieci 3-6 lat

- poniżej 500 miejsc
- od 501 do 700 miejsc
- powyżej 700 miejsc

Źródło: dane BDL GUS za rok 2014, OZPS za rok 2015

4. OSOBY STARSZE

Kluby i świetlice dla seniorów

Klub seniora to ośrodek, który wpływa na rozwój życia kulturalnego oraz integrację osób starszych, poprzez organizowanie aktywnych form spędzania czasu wolnego w grupie rówieśników. Program zajęć jest zazwyczaj dostosowany do potrzeb i zainteresowań uczestników³⁹.

Tabela 17. Kluby i świetlice dla seniorów w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)
Liczba klubów/świetlic dla seniorów	118	235 ⁴⁰	250

Źródło: dane OZPS za lata 2013-2015

Prognozy demograficzne wskazują na systematyczny wzrost liczby seniorów w naszym województwie. Zapewnienie miejsca spotkań osób starszych w celu wzmacniania kontaktów towarzyskich oraz rozwijania swoich zainteresowań jest bardzo ważne. W województwie kujawsko-pomorskim infrastruktura dla osób starszych w formie klubów i świetlic dla seniorów w dalszym ciągu się rozwija. Corocznie powstają kolejne placówki a utworzenie nowych, na lata 2016 i 2017 planują kolejne gminy naszego województwa (Ciechocinek, gmina wiejska Chełmno, Bytoń, Mrocza, gmina wiejska Chełmża).

Usługi opiekuńcze

Usługi opiekuńcze to forma pomocy świadczona w miejscu zamieszkania osoby, która wymaga wsparcia w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opieki higienicznej, pielęgnacji zalecanej przez lekarza, jak również w miarę możliwości, zapewnienia kontaktów z otoczeniem.

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej⁴¹ świadczenie to przysługuje zwłaszcza osobom samotnym, które z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności lub innej przyczyny wymagają wsparcia innych osób, jak również osobom, którym rodzina nie jest w stanie zapewnić odpowiedniej opieki.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb, wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym (m.in. psychologa, pedagoga, logopedę, terapeutę zajęciowego, fizjoterapeutę, pielęgniarkę)⁴². Wyróżnia się dodatkowy rodzaj specjalistycznych usług adresowany do osób z zaburzeniami psychicznymi, finansowany ze środków pochodzących z budżetu państwa⁴³.

³⁹ Informator dla Seniora, Toruń 2015, s. 33.

⁴⁰ Na potrzeby zeszłorocznego raportu OZPS, dane dotyczące klubów/świetlic dla seniorów były zweryfikowane z uwzględnieniem bazy danych klubów seniora prowadzonej przez ROPS w Toruniu, co wpłynęło na znaczne zwiększenie liczby tego rodzaju placówek ujętych w gminnych formularzach OZPS.

⁴¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 50.

⁴² Tamże art. 50 ust. 4.

⁴³ Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005 roku w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych.

Tabela 18. Usługi opiekuńcze w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Liczba gmin, na terenie których realizowane są usługi opiekuńcze organizowane przez OPS	121	123	122	x	x
Odsetek osób objętych usługami opiekuńczymi w populacji osób w wieku poprodukcyjnym	1,4%	1,6%	1,5%	2,7% (m. Włocławek / p. sępoleński)	0,6% (p. radziejowski)

Źródło: dane BDL GUS za lata 2013-2014, OZPS za lata 2013-2015

Dzienne domy pomocy

Dzienne domy pomocy to ośrodki wsparcia świadczące pomoc w ciągu dnia, w tym oferują posiłki, rehabilitację, zajęcia edukacyjno-kulturalne oraz wspólne spędzanie czasu przez osoby, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych⁴⁴. Zazwyczaj placówki te adresowane są do osób starszych.

Tabela 19. Dzielne domy pomocy/seniora w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)
Liczba dziennych domów pobytu/dziennych domów seniora	11	10	11 ⁴⁵
Liczba gmin, na terenie których funkcjonują DDP/dzielne domy seniora	7	7	8

Źródło: dane OZPS za lata 2013-2015

Liczba dziennych domów pomocy na terenie województwa kujawsko-pomorskiego od kilku lat utrzymuje się na podobnym poziomie. W 2015 roku ze środków pochodzących z rządowego programu pn. „Senior-WIGOR” utworzono Dom dziennego pobytu „Senior Wigor” na terenie gminy Gostycyn. Planowane jest, iż do roku 2020 możliwe będzie pozyskiwanie środków z tego programu na tworzenie kolejnych placówek tego typu.

⁴⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 51

⁴⁵ W ogólnej liczbie dds uwzględniono Ośrodek Wsparcia dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej Intelaktualnie w Bydgoszczy

Prognozy na lata kolejne wskazują na utrzymanie istniejącej infrastruktury, jednakże planowane jest zwiększenie liczby miejsc (z 573 do 593 miejsc). Roczne koszty utrzymania i prowadzenia dziennych domów pomocy w województwie to ok. 6 mln zł.

Domy pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku

Jednym z typów domów pomocy społecznej są placówki przeznaczone dla osób w podeszłym wieku. W 2015 roku w naszym województwie funkcjonowało ogółem 48⁴⁶ domów pomocy społecznej, w tym 9 domów dla osób w podeszłym wieku (z ogólną liczbą miejsc – 593 natomiast mieszkańców łącznie - 589 osób), w których umieszczone były, w 2015 roku 154 osoby. Jak wynika z danych MPiPS-05 za 2015 rok, oczekujących na miejsce w DPS dla osób w podeszłym wieku było 96 osób, co stanowiło blisko 1/3 wszystkich oczekujących na miejsce w domach pomocy.

Tabela 20. Domy pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku w województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)
Liczba domów pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku	11	10	9

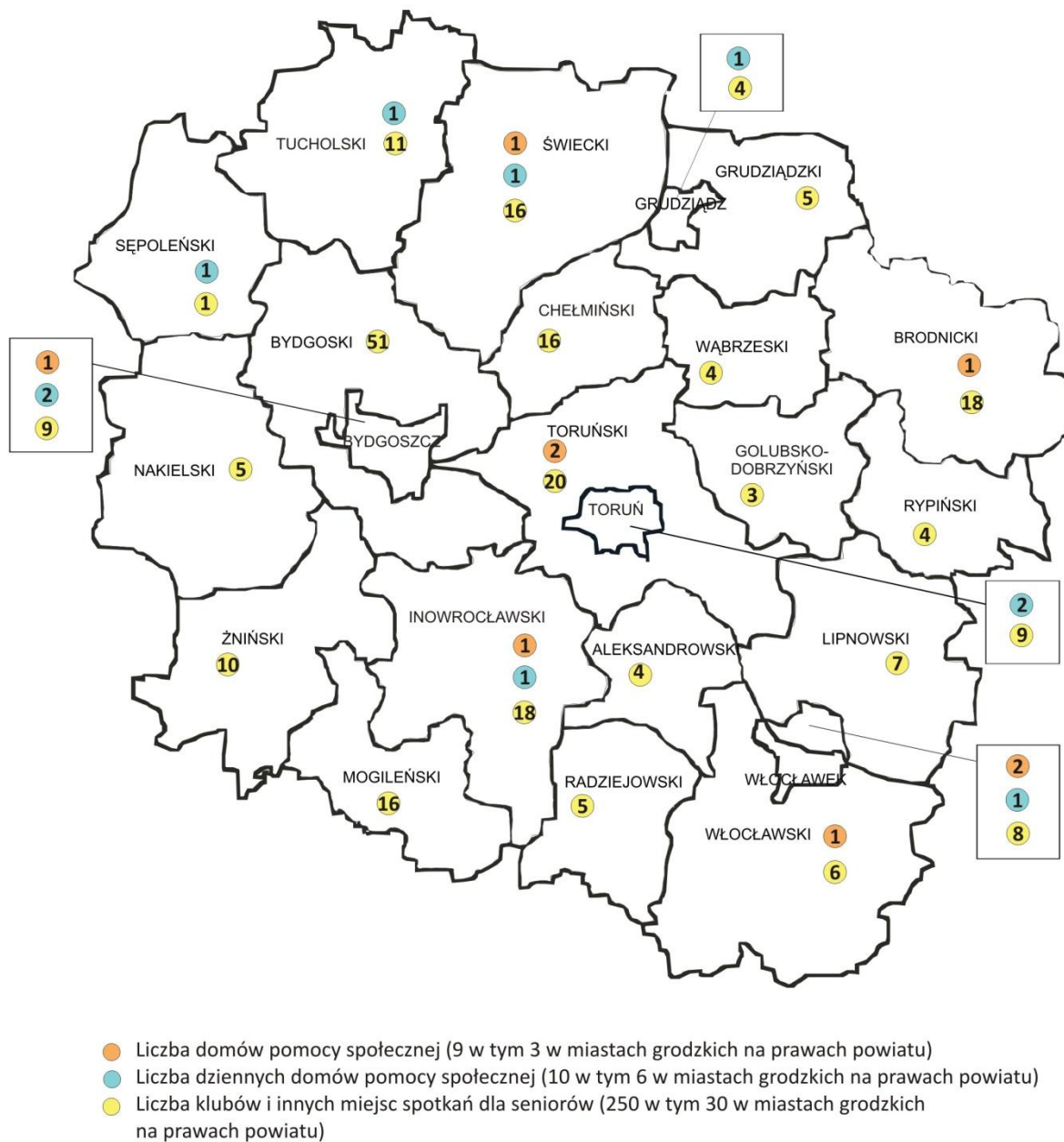
Źródło: sprawozdanie MPiPS-05 za lata 2013-2015

Podsumowanie

- ✓ w roku oceny odnotowano zwiększenie liczby klubów i świetlic dla seniorów,
- ✓ nie uległa zwiększeniu skala realizacji usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, nawet wobec wzrastających potrzeb w zakresie pomocy środowiskowej,
- ✓ pomimo pojawienia się możliwości finansowania na tworzenie infrastruktury dziennych domów seniora, tylko w jednej gminie naszego województwa została uruchomiana tego rodzaju placówka,
- ✓ infrastruktura domów pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku jest niewystarczająca do zdiagnozowanych potrzeb (duża liczba osób oczekujących na miejsce w tego typu placówce).

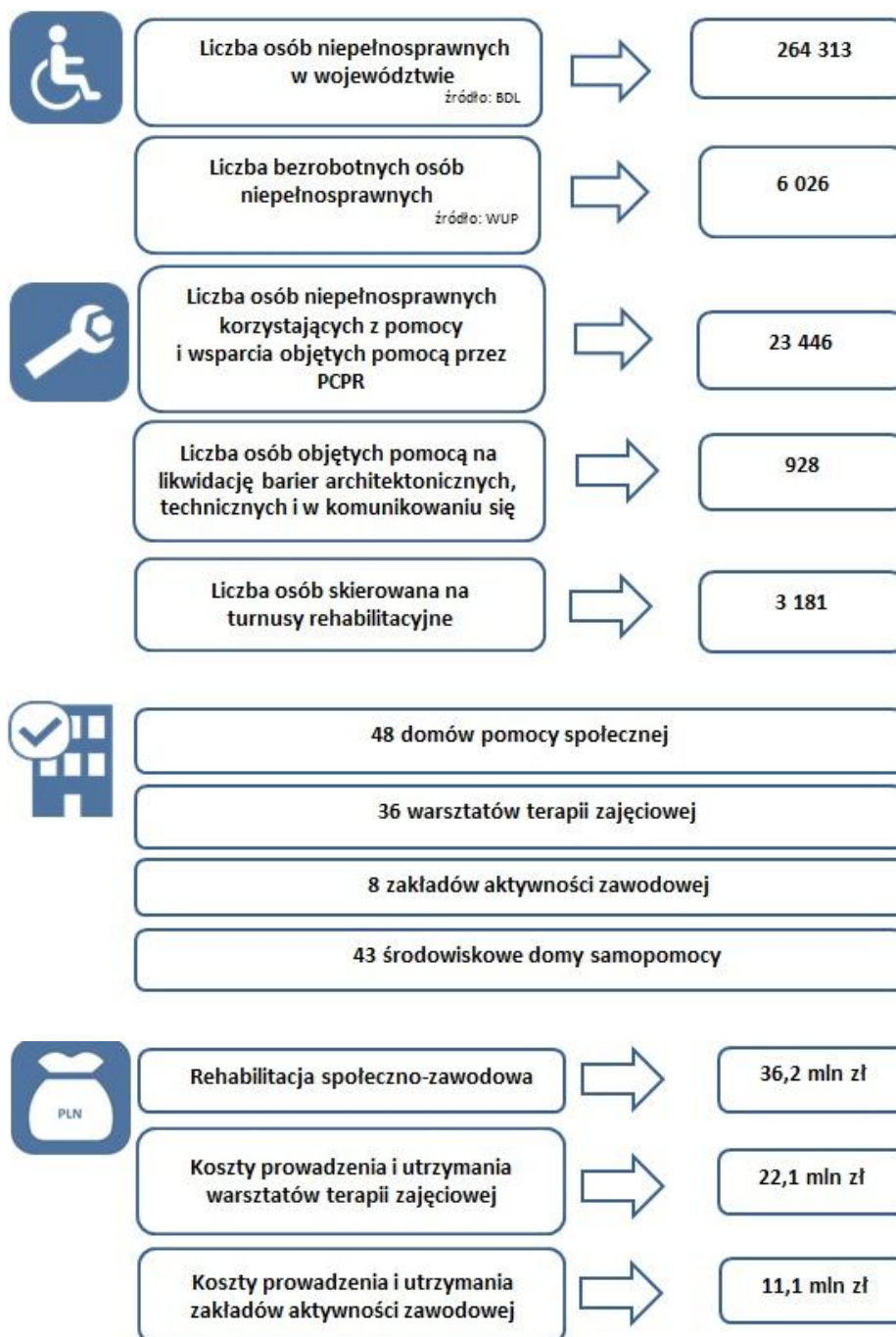
⁴⁶ Szczegółowe Informacje nt. infrastruktury domów pomocy społecznej zamieszczono w rozdziale 5. Osoby niepełnosprawne i przewlekle chore.

Mapa 5. Infrastruktura w obszarze pomocy dla osób starszych w województwie kujawsko-pomorskim

Źródło: dane OZPS za rok 2015

5. OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE I PRZEWLEKLE CHOROBY

□

Domy pomocy społecznej

Domy pomocy społecznej są stacjonarnymi i całodobowymi placówkami zapewniającymi usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązujących standardów. Wyróżnia się kilka typów dps, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone:

- ✓ dla osób w podeszłym wieku,
- ✓ dla osób przewlekle somatycznie chorych,
- ✓ dla osób przewlekle psychicznie chorych,
- ✓ dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie,
- ✓ dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie,
- ✓ dla osób niepełnosprawnych fizycznie oraz dla osób uzależnionych od alkoholu⁴⁷.

Do dps kieruje się osoby na podstawie pisemnego wniosku oraz przeprowadzonego rodzinnego wywiadu środowiskowego. Pobyt w placówce jest odpłatny do wysokości średniego miesięcznego kosztu utrzymania mieszkańca, a do wnoszenia opłat są zobowiązani w kolejności: mieszkaniec domu, rodzina (tj. współmałżonek, zstępni przed wstępnymi), gmina.

Tabela 21. Dostępność infrastruktury domów pomocy społecznej

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Liczba miejsc w DPS przypadająca na 10 tys. mieszkańców	18,8	19,1	19,2	46,9 (p. sępoleński)	2,6 ⁴⁸ (p. golubsko-dobrzyński)

Źródło: dane OZPS za lata 2013-2015

W 2015 roku w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowało 48 domów pomocy społecznej. Niezmiennie najkorzystniejsza sytuacja występowała w powiatach: inowrocławskim i włocławskim, gdzie funkcjonowało po 5 placówek, natomiast na terenie powiatu grudziądzkiego brak infrastruktury tego rodzaju. Dostępność miejsc w dps w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców również nie uległa zmianie w porównaniu do roku ubiegłego (47 miejsc na 10 tys. mieszkańców w powiecie sępoleńskim, a jedynie blisko 3 miejsca w powiecie golubsko-dobrzyńskim).

Tabela 22. Domy pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2013	2014	2015				
	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek prowadzonych przez jst	Liczba miejsc	Liczba osób korzystających	Roczne koszty prowadzenia i utrzymania (w zaokrągleniu)
domy pomocy społecznej	49	48	48	39	3 932	4 353	145,4 mln zł

Źródło: dane OZPS za lata 2013-2015

⁴⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 54, 55 i 56.

⁴⁸ Wśród minimalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono powiatu grudziądzkiego, w którym nie funkcjonował ani jeden dom pomocy społecznej.

Liczba osób oczekujących na umieszczenie w dps według stanu na 31 grudnia 2015 roku wyniosła 341 osoby. Największa liczba osób oczekujących została odnotowana w miastach grodzkich (Toruń – 146, Bydgoszcz – 36, Włocławek- 23, Grudziądz – 13). W latach kolejnych prognozuje się spadek liczby osób oczekujących, do 266 w roku 2017, co może być związane z planowanym utworzeniem nowej placówki w Toruniu.

Środowiskowe domy samopomocy

Środowiskowe domy samopomocy to ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi i z upośledzeniem intelektualnym. Świadczą one usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym⁴⁹.

Tabela 23. Dostępność infrastruktury środowiskowych domów samopomocy

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Liczba miejsc w ŚDS przypadająca na 10 tys. mieszkańców	5,7	6,3	7,4	25,8 (p. wąbrzeski)	2,5 (p. nakielski)

Źródło: dane OZPS za lata 2013-2015

W 2015 roku na 10 tys. mieszkańców przypadało ponad 7 miejsc w środowiskowym domu samopomocy. Najkorzystniejsza sytuacja występowała w powiecie wąbrzeskim (26 miejsc na 10 tys. mieszkańców), natomiast nadal najmniej korzystna jest na terenie powiatu nakielskiego.

Na przestrzeni lat 2014-2015 liczba środowiskowych domów samopomocy zwiększyła się o 5 jednostek. Nowe tego typu placówki powstały w powiecie inowrocławskim (gmina Gniewkowo), lipnowskim (gmina Kikół), chełmińskim (gmina miejska Chełmno), wąbrzeskim (gmina wiejska Wąbrzeźno) oraz grudziądzkim (w miejscowości Dąbrówka Królewska w gminie Gruta). W prognozach na rok 2016 przewidywane jest powstanie środowiskowego domu samopomocy na obszarze powiatu aleksandrowskiego.

Tabela 24. Środowiskowe domy samopomocy w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2013	2014	2015			
	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek prowadzonych przez jst	Liczba osób korzystających	Roczne koszty prowadzenia i utrzymania (w zaokrągleniu)
Środowiskowe domy samopomocy	37	38	43	34	1 633	23,4 mln zł

Źródło: dane OZPS za lata 2013-2015

⁴⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 51a.

Rehabilitacja społeczno-zawodowa

Rehabilitacja osób niepełnosprawnych oznacza zespół działań, w szczególności organizacyjnych, leczniczych, psychologicznych, technicznych, szkoleniowych, edukacyjnych i społecznych, zmierzających do osiągnięcia, przy aktywnym uczestnictwie tych osób, możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej⁵⁰.

Do podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zalicza się uczestnictwo tych osób w turnusach rehabilitacyjnych oraz warsztatach terapii zajęciowej.

Turnusy rehabilitacyjne są zorganizowaną formą aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników⁵¹.

Dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych dotyczy działań na rzecz usunięcia przeszkód w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych, które ze względu na rozwiązania techniczne, konstrukcyjne lub warunki użytkowania uniemożliwiają swobodę ruchu osobom niepełnosprawnym, utrudniają jej działanie w społeczeństwie i funkcjonowanie w życiu codziennym oraz swobodne porozumiewanie się i/lub przekazywanie informacji⁵².

Tabela 25. Rehabilitacja społeczno-zawodowa osób niepełnosprawnych w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Odsetek osób, którym udzielono pomocy w ramach likwidacji barier (architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się) w ogólnej liczbie osób niepełnosprawnych	0,3%	0,4%	0,4%	1,1% (p. sępoleński)	0,1% ⁵³ (p. toruński)
Odsetek osób, którym udzielono pomocy na turnusy rehabilitacyjne w ogólnej liczbie osób niepełnosprawnych	1,2%	1,3%	1,2%	3,4% (p. mogileński)	0,3% ⁵⁴ (p. bydgoski, p. włocławski)

Źródło: dane OZPS za rok 2014 i 2015, BDL GUS

⁵⁰ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2011 Nr 127, poz. 721 z późn. zm.), art. 7. ust. 1.

⁵¹ Tamże, art. 10 pkt 1 i 2.

⁵² Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. z 2002 r., Nr 96, poz. 861 z późn. zm.).

⁵³ Wśród minimalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono powiatów, w których nie udzielano pomocy na likwidację barier architektonicznych i w komunikowaniu się (były to następujące powiaty: grudziądzki, lipnowski).

⁵⁴ Wśród minimalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono powiatu toruńskiego, w którym w 2015 r. nie udzielano pomocy na turnusy rehabilitacyjne.

W 2015 roku na rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych przeznaczono prawie 38,5 mln zł. W porównaniu z rokiem poprzednim kwota ta uległa zwiększeniu o ok. 2 mln zł.

W zakresie likwidacji barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się w roku 2015 udzielono wsparcia 928 osobom, porównując z rokiem poprzednim, liczba ta uległa zmniejszeniu o 25 osób. Z turnusów rehabilitacyjnych skorzystało ponad 3 tys. osób, o 257 osób mniej niż w 2015 roku.

Warsztaty terapii zajęciowej

Warsztaty terapii zajęciowej to wyodrębnione organizacyjnie i finansowo placówki stwarzające osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. WTZ mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub inne podmioty⁵⁵.

Tabela 26. Warsztaty terapii zajęciowej w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2013	2014	2015			
	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek prowadzonych przez jst	Liczba osób korzystających	Roczne koszty prowadzenia i utrzymania (w zaokrągleniu)
warsztaty terapii zajęciowej	37	36	36	5	1 314	22,1 mln

Źródło: dane OZPS za lata 2013-2015

W roku 2015 w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowało 36 warsztatów terapii zajęciowej. Od 2013 roku sytuacja w zakresie WTZ utrzymuje się na bardzo zbliżonym poziomie również pod względem liczby uczestników zajęć, jak i kosztów prowadzenia oraz utrzymania tych placówek.

Zakłady aktywności zawodowej

Zakłady aktywności zawodowej to wyodrębnione organizacyjnie i finansowo jednostki tworzone w celu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, poprzez zatrudnienie osób niepełnosprawnych ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną⁵⁶.

⁵⁵ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz.721, z późn. zm.), art. 10a i 10b.

⁵⁶ Tamże, art. 29.

Tabela 27. Zakłady aktywności zawodowej w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015			
	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek prowadzonych przez jst	Liczba osób korzystających	Roczne koszty prowadzenia i utrzymania (w zaokrągleniu)
zakłady aktywności zawodowej	6	7	8	7	317	11,1 mln

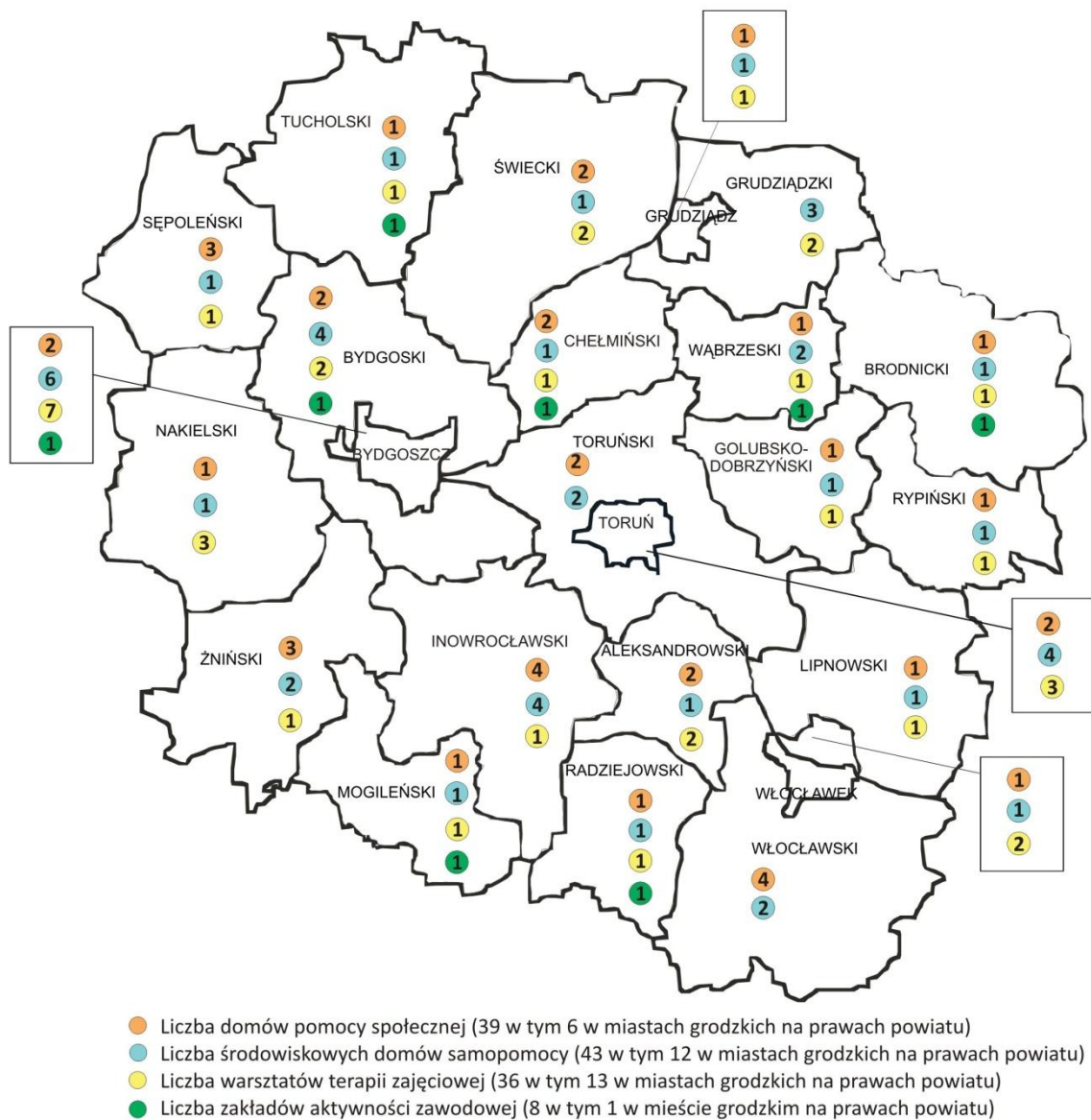
Źródło: dane OZPS za lata 2013-2015

W 2015 roku w naszym województwie działało 8 zakładów aktywności zawodowej zlokalizowanych w gminach: gmina miejska Brodnica, Białe Błota, Bydgoszcz, Lisewo, gmina miejska Radziejów, Tuchola, gmina miejska Wąbrzeźno oraz w gminie Strzelno, w której w roku oceny w miejscowości Przyjezierze została utworzona tego typu placówka. Plany dotyczące utworzenia ZAZ wskazuje miasto Włocławek. Koszty prowadzenia i utrzymania zakładów aktywności zawodowej to nieco ponad 11 mln zł. Na rok 2016 planuje się wydatki na poziomie blisko 13 mln zł.

Podsumowanie

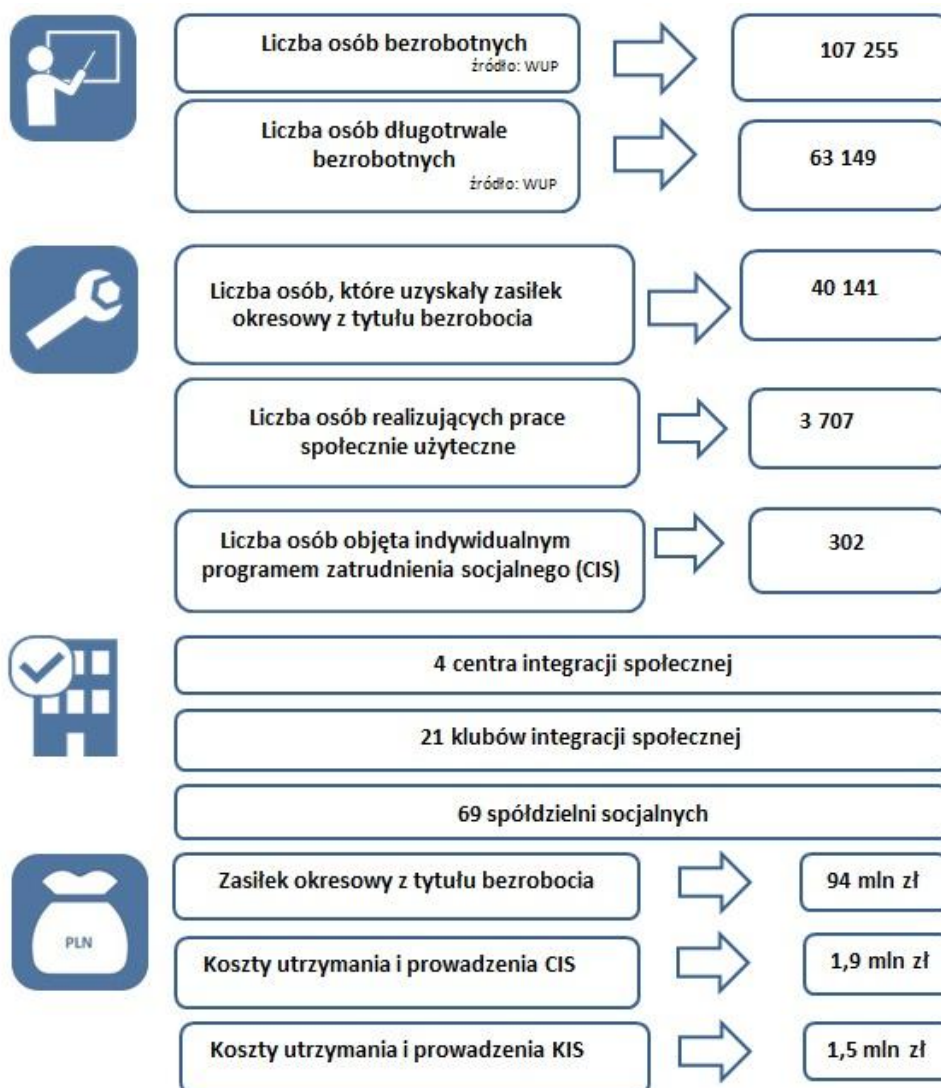
- ✓ w roku oceny stan infrastruktury w zakresie domów pomocy społecznej nie uległ zmianie;
- ✓ odnotowano wzrost liczby środowiskowych domów samopomocy;
- ✓ liczba WTZ pozostała bez zmian;
- ✓ w roku oceny został uruchomiony kolejny ZAZ.

Mapa 6. Infrastruktura w obszarze pomocy dla osób niepełnosprawnych w województwie kujawsko-pomorskim

Źródło: dane OZPS za rok 2015

6. OSOBY BEZROBOTNE

Zjawisko bezrobocia i bezrobocie długotrwałe

Streszczając definicję **osoby bezrobotnej**, zgodnie z ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy⁵⁷, należy wskazać, iż bezrobotny to osoba w wieku produkcyjnym:

- ✓ osoba niezatrudniona i niewykonująca innej pracy zarobkowej,
- ✓ osoba zdolna i gotowa do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy (jeżeli jest osobą niepełnosprawną, co najmniej w połowie tego wymiaru),
- ✓ osoba nieucząca się w szkole (z wyjątkiem uczącej się w szkole dla dorosłych, czy studiującej w formie studiów niestacjonarnych),
- ✓ osoba zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy właściwym dla miejsca zameldowania,
- ✓ osoba poszukująca zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej.

Osoba bezrobotna długotrwałe to osoba pozostająca w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych⁵⁸.

Tabela 28. Bezrobocie w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Odsetek osób bezrobotnych w populacji osób w wieku produkcyjnym ⁵⁹	11,3%	9,5%	8,1%	14,1% (p. włocławski)	4,0% (m. Bydgoszcz)
Odsetek osób długotrwałe bezrobotnych w populacji osób bezrobotnych	57,2%	61,2%	58,9%	71,3% (p. włocławski)	49,4% (m. Toruń)

⁵⁷ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2016 r., poz. 645), art. 2.

⁵⁸ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2016 r. poz. 645).

⁵⁹ Odsetek ten nie jest tożsamy ze stopą bezrobocia.

W 2015 roku w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w porównaniu z rokiem poprzednim nastąpił spadek odsetka osób bezrobotnych w populacji osób w wieku produkcyjnym, a zarazem zmniejszył się udział osób długotrwale bezrobotnych w populacji osób bezrobotnych. We wszystkich powiatach województwa spadła liczba osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców w wieku produkcyjnym (największy spadek o 2,5 p.p. odnotowany został w powiecie lipnowskim, najmniejszy o 0,8 p.p. w mieście Toruniu). Nadal najtrudniejsza sytuacja występuje w gminach powiatu włocławskiego, gdzie ponad 70% osób widniejących w rejestrach PUP pozostaje bez zatrudnienia w sposób długotrwały. Wzrost wskaźnika dot. długotrwałego bezrobocia został odnotowany jedynie w powiecie toruńskim i włocławskim, we wszystkich pozostałych w 2015 roku nastąpił spadek skali długotrwałego bezrobocia w ogóle populacji osób bezrobotnych (największy w mieście Toruniu o 8,3 p.p. oraz w powiecie grudziądzkim o 6,5 p.p.).

Wybrane podmioty ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym

Reintegracja społeczno-zawodowa ukierunkowana docelowo na aktywność na rynku pracy realizowana jest zwłaszcza przez podmioty ekonomii społecznej. Podmioty te (m.in. KIS / CIS / WTZ / ZAZ) prowadzą działalność przyczyniającą się do aktywizacji i integracji mieszkańców oraz do tworzenia miejsc pracy (głównie dla grup defaworyzowanych na rynku pracy)⁶⁰.

Centrum integracji społecznej to instytucja tworzona m.in. przez samorządy terytorialne i organizacje pozarządowe na mocy ustawy o zatrudnieniu socjalnym, której celem jest prowadzenie działań z obszaru reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Podobnie **kluby integracji społecznej** tworzą tego samego rodzaju podmioty w oparciu o zapisy ww. ustawy. Różnice między tymi typami podmiotów występują w odniesieniu do formy organizacyjnej, procedur powoływania oraz źródeł finansowania. Pod względem funkcjonalnym, zakresu realizowanych działań nie ma większych różnic. Klub i Centrum mogą funkcjonować zupełnie niezależnie od siebie lub stanowić uzupełnienie w zakresie świadczonego wsparcia (klub może stanowić swoisty etap przygotowania do uczestnictwa w Centrum, bądź kontynuacji wsparcia dla osób, które po udziale w CIS nie zdołały zrealizować indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego i podjąć zatrudnienia)⁶¹.

⁶⁰ Kujawsko-Pomorski Program na Rzecz Ekonomii Społecznej do roku 2020.

⁶¹ www.krag.org.pl/cis-kis/dokumenty/cis-kis.doc (data korzystania: 19.05.2016 r.)

Tabela 29. Wybrane podmioty ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2013	2014	2015			
	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek prowadzonych przez jst	Liczba osób korzystających	Roczne koszty prowadzenia i utrzymania (w zaokrągleniu)
centra integracji społecznej	4	4	4	2	128	1,9 mln ⁶²
kluby integracji społecznej	20	21	21	16	1 182	1,5 mln

Źródło: dane OZPS za lata 2013-2015

Centra integracji społecznej w naszym województwie od lat są na tym samym poziomie, tj. 4 funkcjonujące jednostki w mieście Bydgoszczy, Toruniu, w gminie Radzyń Chełmiński oraz gminie wiejskiej Inowrocław. Od 2016 roku funkcjonowanie kolejnego CIS wykazało miasto Inowrocław, jednostką prowadzącą będzie fundacja.

W 2015 roku w gminach województwa funkcjonowało 21 klubów integracji. Jak wynika z informacji przekazanych przez gminy naszego województwa w 2016 roku planuje się utworzenie w gminach Świecie i Gostycyn.

Spółdzielnie socjalne

Spółdzielnia socjalna to podmiot gospodarczy, łączący w sobie cechy przedsiębiorstwa i organizacji pozarządowej. Cechą, która je wyróżnia jest nadrzędność celów społecznych nad maksymalizacją zysków. Spółdzielnia socjalna, jako rodzaj spółdzielni pracy, opiera się na zasadzie osobistego świadczenia pracy przez jej członków. Celem jej istnienia jest udzielenie trwałego wsparcia osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, które z różnych powodów, są w trudnym położeniu na rynku pracy i w związku z tym znalazły się w niestabilnej sytuacji życiowej⁶³.

Tabela 30. Spółdzielnie socjalne w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2013	2014	2015
	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem	Liczba placówek ogółem
spółdzielnie socjalne	46	67	69

Źródło: dane OZRSS za rok 2015

Jak wynika z wykazów Krajowego Rejestru Sądowego liczba spółdzielni socjalnych co roku wzrasta, a na koniec grudnia 2015 roku w naszym województwie zarejestrowanych było 69 takich

⁶² Kwota wydatków nie uwzględnia kosztów z CIS w Toruniu.

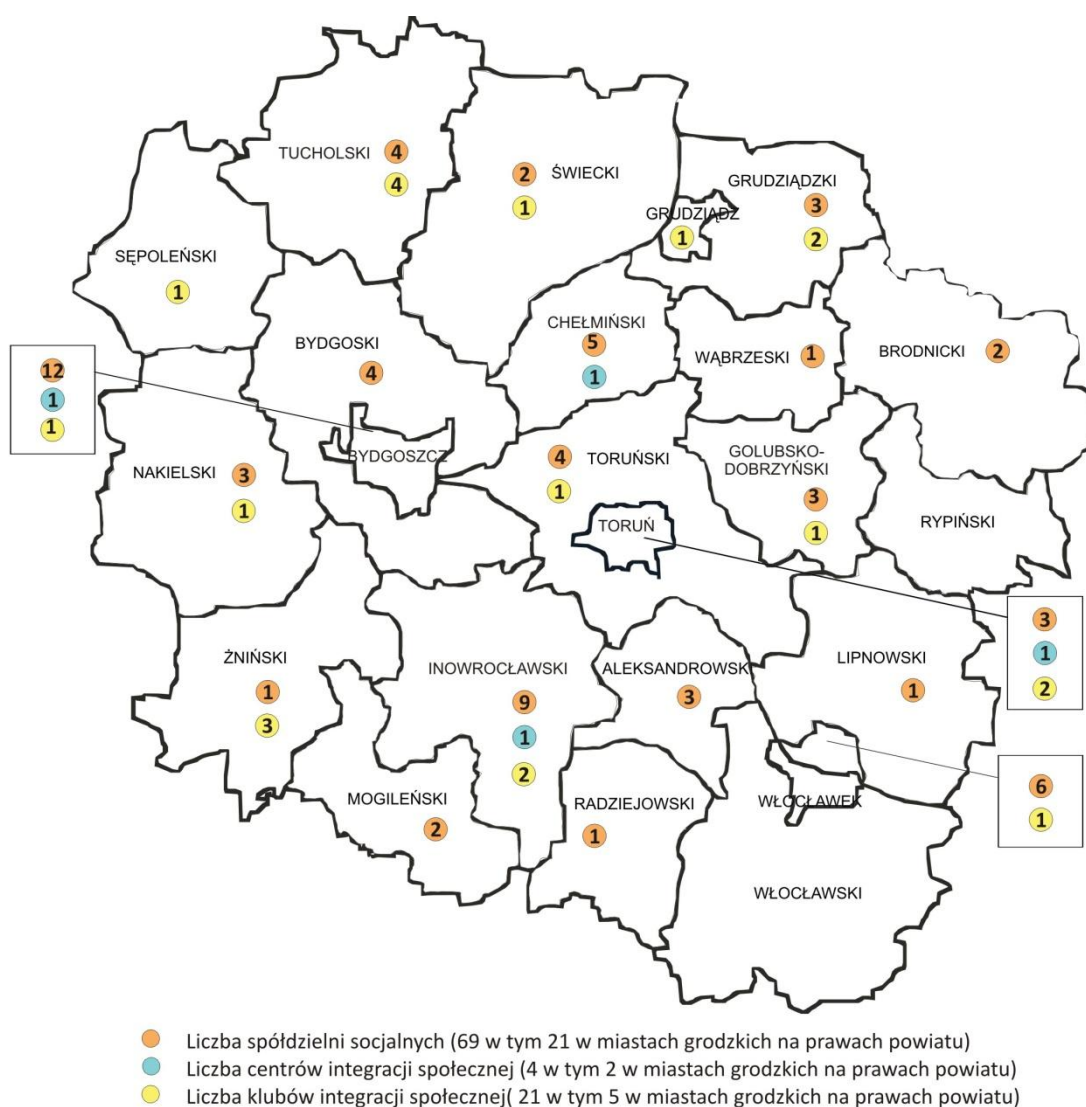
⁶³ Kujawsko-Pomorski Program na Rzecz Ekonomii Społecznej do roku 2020.

jednostek. Spółdzielnie socjalne mogą realizować zadania użyteczności publicznej, zatem mogą być zaangażowane w czynności i działania, które są finansowane głównie przez sektor publiczny i realizowane we współpracy z władzami publicznymi.

Podsumowanie

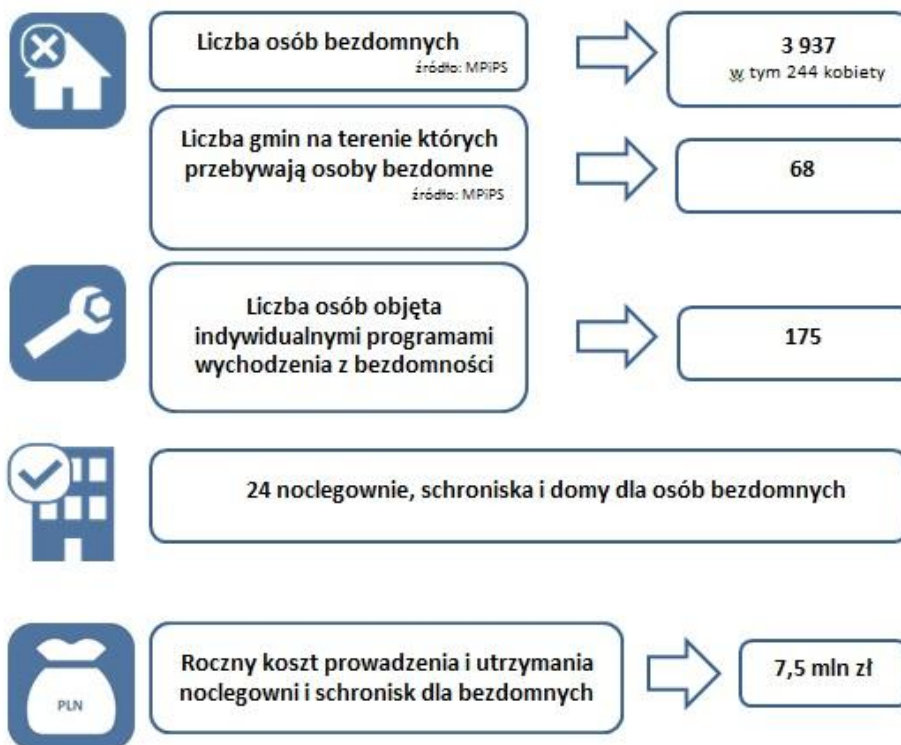
- ✓ w 2015 roku we wszystkich powiatach województwa spadła liczba osób bezrobotnych w populacji osób w wieku produkcyjnym i jednocześnie w 21 powiatach zmniejszeniu uległa skala zjawiska bezrobocia długotrwałego;
- ✓ na podobnym poziomie jak w roku poprzednim utrzymała się infrastruktura centrów i klubów integracji społecznej;
- ✓ odnotowany został nieznaczny wzrost liczby funkcjonujących spółdzielni socjalnych.

Mapa 7. Infrastruktura w zakresie ekonomii społecznej w województwie kujawsko-pomorskim

Źródło: dane OZPS i OZRSS za rok 2015

8. OSOBY BEZDOMNE

Indywidualne programy wychodzenia z bezdomności

Zgodnie z zapisami ustawy o pomocy społecznej⁶⁴, osoba bezdomna może zostać objęta **indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności**, polegającym na wspieraniu jej w rozwiązywaniu problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia. Indywidualny program wychodzenia z bezdomności jest opracowywany przez pracownika socjalnego.

Tabela 31. Indywidualne programy wychodzenia z bezdomności w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Liczba osób bezdomnych objętych indywidualnymi programami wychodzenia z bezdomności	96	244	175	X	X
Odsetek osób bezdomnych objętych indywidualnymi programami wychodzenia z bezdomności w populacji osób bezdomnych	3,2%	6,2%	4,4%	44,8% (p. wąbrzeski)	1,4% ⁶⁵ (p. nakielski, p. świecki)

Źródło: Liczba osób bezdomnych na podstawie sprawozdania Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy z ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych, przeprowadzonego w nocy z 21 na 22 stycznia 2015 r.

Wyniki ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych (przeprowadzonego w styczniu 2015 roku na zlecenie MPiPS) pokazują, iż w naszym regionie w 68 gminach przebywało prawie 4 tys. osób bezdomnych. Jednocześnie na podstawie danych OZPS za rok 2015 wynika, iż jedynie w 9 gminach prowadzone były indywidualne programy wychodzenia z bezdomności. W stosunku do roku poprzedniego liczba gmin realizujących indywidualne programy zmalała o 3, zmniejszeniu uległa również liczba indywidualnych programów z 244 w roku 2014 do 175 w 2015 roku. W naszym regionie odsetek osób bezdomnych objętych indywidualnymi programami wychodzenia z bezdomności w populacji osób bezdomnych w roku oceny wynosił zaledwie 4,4%.

⁶⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn. zm.), art. 49.

⁶⁵ Wśród minimalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono powiatów, w których nie zawarto żadnego indywidualnego programu wychodzenia z bezdomności (były to następujące powiaty: aleksandrowski, brodnicki, bydgoski, chełmiński, golubsko-dobrzyński, grudziądzki, lipnowski, mogileński, radziejowski, rypiński, toruński, tucholski, m. Włocławek, włocławski, żniński).

Noclegownie, schroniska i inne miejsca schronienia dla osób bezdomnych

Noclegownie to placówki zapewniające osobom bezdomnym tymczasowy nocleg, otwarte w godzinach wieczorno-nocnych, natomiast schroniska dla osób bezdomnych to ośrodki wsparcia oferujące poza schronieniem pakiet usług ukierunkowanych na wzmocnienie aktywności społecznej, wyjście z bezdomności, uzyskanie samodzielności życiowej, m.in. poprzez specjalistyczne poradnictwo, czy też pomoc finansową.

Tabela 32. Noclegownie, schroniska i inne miejsca schronienia dla osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Wartość ogółem (województwo)	Max wartość (powiat)	Min wartość (powiat)
Liczba osób bezdomnych przypadająca na 1 miejsce w noclegowni/schronisku/innym miejscu schronienia dla osób bezdomnych	2,6	3,3 ⁶⁶	3,3 ⁶⁷	6,1 (m. Toruń)	0,1 ⁶⁸ (p. radziejowski)

Źródło: dane OZPS za rok 2013 - 2015

Z informacji przekazanych przez gminy i powiaty naszego województwa wynika, że w 2015 roku w naszym regionie funkcjonowały 24 placówki udzielające pomocy i schronienia osobom bezdomnym. Nowe placówki w 2015 roku utworzono w Koronowie (powiat bydgoski) oraz w Bytoniu (powiat radziejowski).

Jak wynika z analizy danych dot. liczby osób bezdomnych przypadających na jedno miejsce w schronisku/noclegowni najmniejsza dostępność występuje w Toruniu, gdzie na jedno miejsce schronienia przypada ok. 6 bezdomnych, a najlepsza w powiecie radziejowskim. Warto podkreślić, iż na obszarze niektórych powiatów, gdzie przebywało więcej niż 10 osób bezdomnych, nie funkcjonowała infrastruktura zabezpieczająca możliwość schronienia. Były to następujące powiaty (z uwzględnieniem liczby przebywających na ich obszarze bezdomnych): powiat chełmiński (109 osób), lipnowski (38 osób), wąbrzeski (29 osób), aleksandrowski (13 osób), żniński (12 osób)⁶⁹.

Warto podkreślić, iż w ostatnich latach na terenie województwa kujawsko-pomorskiego powstały 4 ogrzewalnie zapewniające tymczasowe schronienie w okresie zimowym osobom

⁶⁶ Liczba osób bezdomnych na podstawie sprawozdania Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy z ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych przeprowadzonego w nocy z 21 na 22 stycznia 2015 r.

⁶⁷ Liczba osób bezdomnych na podstawie sprawozdania Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy z ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych przeprowadzonego w nocy z 21 na 22 stycznia 2015 r.

⁶⁸ Wśród minimalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono powiatów, w których nie funkcjonowały noclegownie/schroniska/inne miejsca schronienia dla osób bezdomnych (były to następujące powiaty: aleksandrowski, chełmiński, grudziądzki, lipnowski, sępoleński, tucholski, wąbrzeski, włocławski i żniński).

⁶⁹ Liczba osób bezdomnych na podstawie sprawozdania Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy z ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych przeprowadzonego w nocy z 21 na 22 stycznia 2015 r.

bezdolnym (w mieście Grudziądzu i we Włocławku oraz w gminie Nowe i gminie miejskiej Inowrocław)⁷⁰.

Podsumowanie

- ✓ zgodnie z wynikami ogólnopolskiego badania⁷¹, w województwie kujawsko-pomorskim w 2015 roku w stosunku do roku 2013 liczba osób bezdomnych wzrosła,
- ✓ w 2015 roku spadła liczba realizowanych indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności,
- ✓ w grupie powiatów, w których odnotowano pobyt więcej niż 10 osób bezdomnych, należy podkreślić, iż na obszarze aż pięciu nie jest zabezpieczona żadna infrastruktura schronienia.

⁷⁰ Pomoc dla osób bezdomnych Zima 2015/2016, Regionalne Centrum Rozwoju Społecznego w Toruniu.

⁷¹ Wyniki badania liczby osób bezdomnych w nocy z 7 na 8 lutego 2013 roku oraz w nocy z 21 na 22 stycznia 2015 r. zleconego przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Rozdział II Wydatki na pomoc społeczną i inne obszary polityki społecznej

Wydatki na pomoc społeczną i inne obszary polityki społecznej to katalog zadań własnych i zleconych realizowanych przez gminy i powiaty, między innymi przy wsparciu ośrodków pomocy społecznej

i powiatowych centrów pomocy rodzinie, wynikających z zapisów, m.in. poniższych ustaw:

- ✓ ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r., poz. 163 z późn.zm.).
- ✓ ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2016, poz. 575),
- ✓ ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2016 r. poz. 224 z późn. zm.),
- ✓ ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2016 r. poz. 487),
- ✓ ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r., poz. 1390),
- ✓ ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 114 z późn. zm.),
- ✓ ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz. U. z 2013 r. poz. 966 z późn. zm.),
- ✓ ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2011 r. Nr 43, poz. 225 z późn. zm.),
- ✓ ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721 z późn. zm.),
- ✓ ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2016 r. poz. 645),
- ✓ ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2016 r., poz. 546),
- ✓ ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2016 r. poz. 157),
- ✓ ustawy z dnia 7 września 1991 o systemie oświaty (Dz. U. z 2015 r., poz. 2156 z późn. zm.),
- ✓ ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2013 r. poz. 885 z późn. zm.).

Tabela 33. Wydatki na pomoc społeczną i inne obszary polityki społecznej w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2013	2014	2015		
	Wartość ogółem	Wartość ogółem	Wartość ogółem	Max wartość	Min wartość
Kwota wydatków z budżetów gmin w obszarze pomocy społecznej i wsparcia w 2015 roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca⁷²	668,57 zł	690,53 zł	707,02 zł	1 188,81 zł (g. Rogóźno)	414,76 zł (g. Wielka Nieszawka)
Kwota wydatków z budżetów powiatu w obszarze pomocy społecznej i wsparcia w 2015 roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca	154,21 zł	149,58 zł	162,53 zł	329,38 zł (p. sępoleński)	33,75 zł (p. grudziądzki)

Źródło: dane OZPS za rok 2013 i 2014

W obszarze pomocy społecznej i wsparcia w ramach budżetów gminnych województwa kujawsko-pomorskiego w roku 2015 w przeliczeniu na 1 mieszkańca wydatkowano średniorocznie 707,02 zł (tj. o ok. 16 zł więcej w stosunku do roku 2014 i 38 zł w porównaniu z rokiem 2013). Najniższe koszty świadczeń pomocy społecznej (tj. do 430 zł na 1 mieszkańca) odnotowano w 3 gminach województwa kujawsko-pomorskiego: gminie Wielka Nieszawka (414,76 zł), gminie Osielsko (417,48 zł) i gminie Górzno (429,96 zł). Najwyższe wydatki (powyżej 1100 zł na 1 mieszkańca) w zakresie pomocy i wsparcia poniesiono w gminie Świecie nad Osą (1135,31 zł), gminie Wielgie (1177,23 zł) oraz gminie Rogóźno (1188,81 zł). Należy podkreślić, że wśród 63 ze 144 gmin wydatki na 1 mieszkańca były wyższe od średniej gminnej (707,02 zł).

W ramach budżetów powiatów województwa kujawsko-pomorskiego w roku 2015 w obszarze pomocy społecznej i wsparcia w przeliczeniu na 1 mieszkańca wydatkowano średniorocznie 162,53 zł (tj. o 6 zł więcej w porównaniu do roku 2014 i o 8 zł w stosunku do roku 2013). Najniższe wydatki (do 100 zł na 1 mieszkańca) odnotowano w powiecie grudziądzkim (33,75 zł) i powiecie brodnickim (84,14 zł), zaś najwyższe koszty (powyżej 300 zł na 1 mieszkańca) dotyczyły powiatu sępoleńskiego (329,38 zł). W przypadku ponad 40% powiatów ziemskich (8 z 19) wydatki w powyższym zakresie przekraczały średnie wydatki powiatów na 1 mieszkańca (162,53 zł).

⁷² W ramach budżetów gminnych włączono również budżety 4 miast na prawach powiatu.

Tabela 34. Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej w województwie kujawsko-pomorskim (w zł)

Wyszczególnienie	Kwota środków przeznaczonych w budżetach gmin/powiatów na niżej wymienione zadania		w tym kwota środków wydatkowanych za pośrednictwem ops/pcpr	
	2014	2015	2014	2015
Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej - ogółem	1 650 816 698	1 691 898 193	1 160 804 415	1 185 575 913
w tym:				
✓ Ochrona zdrowia ⁷³ (851)	35 502 616	35 421 433	6 745 748	6 960 174
✓ Pomoc społeczna ⁷⁴ (852):	1 488 220 822	1 533 180 917	1 121 521 852	1 156 367 757
w tym: świadczenia rodzinne, świadczenia z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	610 690 525	632 094 732	444 057 665	459 371 117
powiatowe centrum pomocy rodzinie	9 785 965	10 630 093	9 785 965	10 630 093
ośrodek pomocy społecznej	125 122 397 ⁷⁵	132 957 854	124 889 829	132 887 854
✓ Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej ⁷⁶ (853)	84 951 298	82 850 196	24 573 014	14 277 616
✓ Pomoc materialna dla uczniów (854)	42 141 962	40 445 647	7 963 801	7 970 366

Źródło: dane OZPS za rok 2014 i 2015

W ramach zasobów pomocy społecznej ponoszone są wydatki przeznaczone na finansowanie świadczeń, kadry, czy infrastruktury. W roku 2015 wydatki gmin i powiatów województwa kujawsko-pomorskiego na zadania własne i zlecone w obszarze pomocy społecznej i wsparcia wyniosły łącznie 1 mld 691 mln zł i były wyższe w stosunku do roku 2014 o 41,1 mln, tj. o 2,5%.

⁷³ W ramach tych kosztów uwzględniono wydatki poniesione na przeciwdziałanie narkomanii i alkoholizmowi.

⁷⁴ W skład tych wydatków wchodzi, m. in. koszty prowadzenia placówek opiekuńczo-wychowawczych, domów pomocy społecznej, ośrodków wsparcia, pomocy dla rodzin zastępczych, przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zasiłków, w tym stałych i pomocy w naturze, dodatków mieszkaniowych, poradnictwa specjalistycznego, prowadzenia mieszkańców chronionych i ośrodków interwencji kryzysowej, usług opiekuńczych i specjalistycznych.

⁷⁵ Różnice wydatków finansowych między kwotą środków przeznaczonych w budżetach gmin, a kwotą środków wydatkowanych za pośrednictwem ops w dziale 852 w rozdziale ośrodki pomocy społecznej, wynika ze zwrotów świadczeń nienależnie pobranych, które są przekazywane do budżetów gmin, nie zaś do budżetów ops.

⁷⁶ Koszty te uwzględniają, m.in. wydatki na prowadzenie żłobków, klubów dziecięcych, rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych.

Wydatki na zadania wynikające głównie z ustawy o pomocy społecznej mieszczące się w dziale 852 stanowiły 1 mld 533 mln, tj. ok. 91% ogółu. Aż 70% środków finansowych ogólnej kwoty na pomoc społeczną i inne obszary polityki społecznej stanowiły wydatki ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie (w porównaniu z rokiem 2014 wzrost o ok. 25 mln zł, tj. o 2,1 %). Wydatki poniesione w 2015 roku na pomoc społeczną w ramach gminnych i powiatowych budżetów wraz ze wskazaniem kwot, które wydatkowały na dany cel OPS i PCPR prezentuje powyższa tabela.

Analizując przedstawione dane można zauważyć, że w roku 2015 znaczną część (37%) wydatków z obszaru pomocy i wsparcia stanowiły koszty ogólnie pojętych świadczeń rodzinnych mieszczących w sobie, m.in. zasiłki rodzinne oraz dodatki do zasiłku rodzinnego, jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia się dziecka, świadczenia opiekuńcze, czyli zasiłek pielęgnacyjny, świadczenie pielęgnacyjne i specjalny zasiłek opiekuńczy⁷⁷. Znaczny spadek kosztów obserwuje się w dziale 853 tj. pozostałych zadań w zakresie polityki społecznej realizowanych przez OPS-y lub PCPR-y (z 24,6 mln w roku 2014 do 14,3 mln w roku 2015, tj. o ok. 42%). Wynika to z faktu zakończenia przez OPS-y realizacji projektów współfinansowanych ze środków EFS, które zazwyczaj były uwzględniane w tym dziale.

⁷⁷ Rodzaje i wysokość świadczeń rodzinnych, kryteria uzyskania, dostępny: <http://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/swiadczenia-rodzinne/rodzaje-i-wysokosc-swadczen-rodzinnych-kryteria-uzyskania-/>, zapis z dnia 15.05.2015 r.

Rekomendacje wynikające z raportu

Klienci pomocy społecznej

1.

W związku z dalszym, znacznym spadkiem liczby zawartych w 2015 roku kontraktów socjalnych z osobami korzystającymi z pomocy społecznej w gminach województwa, niezbędne jest podejmowanie różnego rodzaju działań na rzecz promowania roli i efektywności tego głównego narzędzia pracy socjalnej. Podkreślać należy przede wszystkim, iż kontrakt jako umowa między klientem a pracownikiem socjalnym, nie jest przypisany jedynie do realizacji wsparcia w ramach projektów dofinansowanych ze środków unijnych, lecz powinien odnosić się do szerokiego wachlarza działań aktywizujących, w tym np. aktywnego poszukiwania pracy, korzystania z poradnictwa specjalistycznego, podjęcia terapii uzależnień itp.

2.

Biorąc pod uwagę fakt, iż wśród klientów OPS następuje rozwój zjawiska długotrwałego korzystania z pomocy społecznej, niezbędne jest poszukiwanie skutecznych, innowacyjnych metod aktywizacji społeczno-zawodowej, przeciwdziałających rozszerzaniu się skali uzależnienia od świadczeń pomocowych i wsparcia instytucji.

3.

Ze względu na doprecyzowanie zapisów ustawowych odnośnie zatrudnienia pracowników socjalnych w OPS, w których nacisk położony został przede wszystkim na kwestię pełnego wymiaru czasu ich pracy, niezbędne jest zapewnienie przez gminy odpowiednich środków finansowych na zabezpieczenie w ośrodkach odpowiedniej kadry pomocy społecznej.

4.

Nadal podkreśla się potrzebę doksztalcania i zwiększania kwalifikacji zawodowych kadry pomocy społecznej, celem podnoszenia jakości i profesjonalizacji realizowanej przez nią pracy socjalnej. W związku z koniecznością intensyfikacji pracy socjalnej dostosowanej do indywidualnej sytuacji, potrzeb i zasobów osoby/rodziny borykającej się z danym problemem, szczególnie wskazane jest zdobywanie umiejętności i doświadczenia w pracy z konkretnymi grupami odbiorców, dzięki doksztalcaniu w ramach specjalizacji w zawodzie pracownika socjalnego drugiego stopnia.

Rodzina

5.

Na kolejne lata prognozowane jest dalsze zwiększenie potrzeb w zakresie mieszkań socjalnych, co wymaga projektowania przez gminy województwa działań ukierunkowanych na rozwój tego rodzaju infrastruktury.

6.

Pomimo znacznego zwiększenia skali realizacji asystentury rodziny w województwie kujawsko-pomorskim, nadal nie we wszystkich gminach świadczona jest ta forma wsparcia. Ponadto w zdecydowanej większości gmin zatrudniany jest jedynie jeden asystent rodziny. Jednocześnie ośrodki pomocy społecznej podkreślają potrzebę dalszego rozwoju i upowszechniania tego rodzaju usług asystenckich adresowanych do rodzin niewydolnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.

7.

W związku z brakiem znaczącego rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej, niezbędne jest doskonalenie systemu wsparcia funkcjonujących już rodzin zastępczych, jak i podejmowanie działań na rzecz promowania pełnienia tej roli w środowiskach potencjalnych kandydatów na rodziców zastępczych.

8.

W związku z założeniem zawartym w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, należy na najbliższe lata planować zabezpieczenie przez powiaty niezbędnych środków finansowych w związku z koniecznością osiągnięcia standardów poprzez przekształcenie istniejących oraz tworzenie nowych placówek opiekuńczo-wychowawczych dla nie więcej niż 14 wychowanków.

Dzieci i młodzież

9.

Ze względu na niewielką skalę infrastruktury w obszarze opieki nad dziećmi do lat 3 konieczne jest promowanie działań służących rozwojowi instytucji i form wsparcia w tym zakresie, m.in. klubów malucha, oddziałów żłobkowych, czy dziennych opiekunów.

10.

Biorąc pod uwagę, zmianę przepisów dot. wieku rozpoczęcia obowiązku szkolnego i w związku z tym zajęcia znacznej liczby miejsc w przedszkolach przez sześciolatków, samorządy gminne województwa kujawsko-pomorskiego stoją przed wyzwaniem związanym z potrzebą zapewnienia możliwie jak największej skali infrastruktury placówek wychowania przedszkolnego tak, aby również młodszym dzieciom, zwłaszcza trzylatkom, umożliwić edukację w przedszkolu.

11.

Ze względu na znikomą infrastrukturę placówek wsparcia dziennego, należy podjąć wszelkiego rodzaju działania na rzecz powstania nowych tego typu placówek pełniących funkcje opiekuńcze, terapeutyczne oraz animacyjne względem dzieci pochodzących z rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

Osoby starsze

12.

W roku oceny skala realizacji usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania nie uległa zwiększeniu, co biorąc pod uwagę prognozy demograficzne oraz rekomendacje z gmin naszego województwa, winno stanowić priorytetowy obszar oddziaływania w zakresie zapewnienia niezbędnych form wsparcia osobom starszym.

13.

Nadal w gminach województwa kujawsko-pomorskiego nie nastąpił znaczący rozwój w zakresie liczby dziennych domów pomocy. Z tego względu niezbędna jest możliwie szeroka promocja ministerialnego programu „Senior WIGOR”, w ramach którego możliwe jest pozyskanie środków na tworzenie tego rodzaju placówek oraz wspieranie przez samorządy wszelkich tego typu inicjatyw w regionie.

Osoby niepełnosprawne i przewlekle chore

14.

Rzetelnej analizie należy poddać dane dot. osób oczekujących na umieszczenie w DPS, gdyż w odniesieniu do osób, które czekają na miejsce w placówce adresowanej do osób przewlekle somatycznie chorych (122 osoby oczekujące), przewlekle psychicznie chorych (99 osób), czy w podeszłym wieku (96 osób), kolejki wskazują na konieczność przynajmniej kilkuletniego okresu oczekiwania. Warto byłoby również dokonać diagnozy potrzeb w zakresie utworzenia nowego typu DPS dla osób uzależnionych od alkoholu, gdyż tego rodzaju placówka nadal nie funkcjonuje w województwie kujawsko-pomorskim. Na tej podstawie należy rekomendować wszelkie działania na rzecz tworzenia infrastruktury domów pomocy społecznej.

15.

W związku z tym, iż instytucje i formy wsparcia w zakresie rehabilitacji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych obejmują jedynie niewielki odsetek osób z niepełnosprawnościami w naszym regionie, istnieje zapotrzebowanie na rozwój działań na rzecz aktywizacji tego środowiska m.in. poprzez udział w turnusach rehabilitacyjnych, zajęciach WTZ, czy aktywności zawodowej w ramach ZAZ.

Osoby bezrobotne

16.

Biorąc pod uwagę fakt, iż należy projektować działania w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej osób bezrobotnych, zwłaszcza długotrwale, nie do przecenienia jest rola w tym zakresie podmiotów ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym. Ze względu na zbyt

ograniczoną infrastrukturę centrów i klubów integracji społecznej warto byłoby promować rozwój tych podmiotów, aby w regionie zabezpieczyć równomierny dostęp do świadczonego przez nie wsparcia.

Osoby bezdomne

17.

Należy wspierać wszelkie inicjatywy na rzecz wychodzenia z bezdomności, zwłaszcza promować indywidualne programy jako skuteczne narzędzia aktywizujące osoby bezdomne. Poza rozwojem form wsparcia, niezbędne jest również zabezpieczenie odpowiedniej infrastruktury schronienia, która umożliwi realizację właściwych działań aktywizacyjnych, w tym innowacyjnych rozwiązań na rzecz łagodzenia zjawiska bezdomności w regionie.

Rekomendacje z gmin i powiatów województwa kujawsko-pomorskiego

Wykres 2. Rekomendacje sporządzone przez OPS i PCPR w ramach OZPS za rok 2015

Źródło: OZPS za rok 2015

W tegorocznych formularzach Oceny Zasobów Pomocy Społecznej powiatowe centra pomocy rodzinie oraz ośrodki pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim wskazywały w sformułowanych rekomendacjach na następujące obszary wymagające podjęcia działań zaradczych:

1.

Wśród rekomendacji sformułowanych w ramach OZPS priorytetową potrzebę stanowi rozwój usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, na co wskazały 52 ośrodki pomocy społecznej.

2.

Drugim pod względem liczby wskazań obszarem zadeklarowanym przez 45 jednostek (w tym 6 PCPR) jest kwestia podejmowania działań w obszarze zawiązywania współpracy pomiędzy różnego typu podmiotami działającymi na rzecz rodzin i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Stworzenie zintegrowanego systemu współdziałania instytucji zarówno publicznych, jak i niepublicznych to kluczowy element realizacji kompleksowego wsparcia na rzecz rodzin objętych pomocą i wsparciem. Ponadto 10 ośrodków pomocy społecznej wskazuje na konieczność rozwijania współpracy OPS z instytucjami rynku pracy.

3.

Wśród ośrodków pomocy społecznej 41 jednostek wskazało na potrzebę zapewnienia rodzinom przeżywającym trudności, spowodowane zwłaszcza zjawiskiem niewydolności wychowawczej, specjalnego wsparcia w formie asystenta rodziny.

Również 41 wskazań (w tym aż 11 z 19 PCPR) dotyczyło podejmowania wszelkich działań zmierzających do zwiększenia dostępności oraz upowszechnianie specjalistycznego poradnictwa, tak aby osoby zainteresowane tą formą pomocy mogły w pełni korzystać ze wsparcia różnego typu specjalistów. Najczęściej zgłaszano zapotrzebowanie na rozwój poradnictwa psychologicznego (14 OPS i 6 PCPR) oraz prawnego (10 OPS i 3 PCPR) i rodzinnego (6 OPS i 2 PCPR).

4.

Na konieczność zwiększania środków finansowych na zadania w zakresie pomocy społecznej wskazało 35 jednostek.

Potrzebę podejmowania działań w celu pozyskania środków zewnętrznych, w tym środków unijnych na realizację pomocy i wsparcia dostrzega 10 OPS i 3 PCPR.

5.

Potrzeby w zakresie rozwoju infrastruktury mieszkań socjalnych dla rodzin, które znajdują się w trudnej sytuacji materialnej i mieszkaniowej, wskazały 33 OPS.

6.

Następna rekomendacja (zgłoszona przez 28 jednostek, w tym 6 PCPR) dotyczy zwiększenia skali realizacji inicjatyw związanych z przeciwdziałaniem zjawisku przemocy w rodzinie, m.in. poprzez doskonalenie systemu pomocy osobom i rodzinom dotkniętym przemocą, rozszerzenie działalności zespołów interdyscyplinarnych oraz prowadzenie działań edukacyjnych i informacyjnych na temat przemocy wśród mieszkańców.

7.

Znaczne potrzeby wynikające z deklaracji jednostek występują również w obszarze pomocy i wsparcia dla osób starszych, zwłaszcza w zakresie: zabezpieczenia środków na finansowanie miejsc w DPS dla osób w podeszłym wieku (27 jednostek), tworzenia dziennych domów pomocy (23 jednostki) oraz rozwoju podmiotów aktywizujących i integrujących seniorów, w tym UTW, klubów seniora, grup samopomocowych (17 jednostek).

8.

Rekomendacje zawarte w OZPS wskazane przez jednostki odnosiły się także do samej kadry pomocy społecznej i wykonywanej przez nich pracy socjalnej. Potrzeby dotyczyły podnoszenia kwalifikacji zawodowych kadr pomocy społecznej (24 wskazania, w tym 5 PCPR) oraz zwiększenia zatrudnienia pracowników socjalnych (12) oraz koordynatorów pieczy zastępczej (3). Dodatkowo 8 jednostek wskazało na potrzebę podjęcia inicjatyw ukierunkowanych na zwiększenie stopnia profesjonalizacji pracy socjalnej, m.in. poprzez opracowanie i wdrożenie standardów. Konieczność rozwoju nowych/innovacyjnych form pracy z klientem i jego rodziną dostrzega 16 OPS.

9.

Wśród 21 jednostek (w tym 6 PCPR) obserwuje się konieczność rozwoju mieszkań chronionych, m.in. w szczególności dla osób usamodzielniających się po opuszczeniu pieczy zastępczej.

10.

Ośrodki pomocy społecznej województwa kujawsko-pomorskiego wskazały również (19 jednostek, w tym 2 MOPR-y tj. w Toruniu i we Włocławku) na podejmowanie działań w zakresie organizacji form zatrudnienia subsydiowanego dla klientów OPS w formie robót publicznych, prac społecznie użytecznych czy staży.

11.

Najczęstszą potrzebą wskazaną przez 13 PCPR-ów i 1 MOPR (we Włocławku) w ramach rekomendacji do OZPS jest rozwój form wsparcia dla funkcjonujących już rodzin zastępczych, zwłaszcza poprzez: szkolenia przeciwdziałające wypaleniu i zwiększające kompetencje, tworzenie grup wsparcia, organizowanie wsparcia wolontariuszy i rodzin pomocowych. Dodatkowo podkreślano (11 PCPR i 2 MOPR-y tj. we Włocławku u Grudziądzu) zapotrzebowanie na rozwój rodzicielstwa zastępczego poprzez podejmowanie różnego rodzaju akcji promocyjnych, aby pozyskać nowych kandydatów na rodziców zastępczych, zwłaszcza zawodowych.

12.

Wśród organizatorów pieczy zastępczej 11 jednostek (10 PCPR i 1 MOPR we Włocławku) wskazało jako niezbędny rozwój systemu pieczy zastępczej poprzez zapewnienie odpowiedniej liczby miejsc w rodzinnych i instytucjonalnych formach opieki zastępczej dla dzieci jej pozbawionych, w szczególności rozwój rodzicielstwa zastępczego zawodowego (4 jednostki).

W rekomendacjach do OZPS dostrzega się konieczność przekształcania istniejących oraz tworzenia nowych placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 dzieci (6 PCPR-ów i 1 MOPR w Grudziądzu).

Inne obszary, które pojawiły się w rekomendacjach z OPS/PCPR w województwie kujawsko-pomorskiego dotyczyły:

- podejmowania inicjatyw na rzecz wychodzenia z bezdomności osób pozbawionych dachu nad głową. Wskazywano w szczególności na potrzebę tworzenia dodatkowych miejsc noclegowych (11 jednostek), rzadziej na organizowanie programów adresowanych do osób bezdomnych (5 jednostek);
- zapewnienia dostępu do miejsc w środowiskowych domach samopomocy (14 wskazań);
- zwiększenia skali aktywizacji osób niepełnosprawnych oraz podnoszenia standardu ich życia poprzez rehabilitację społeczno-zawodową (13 jednostek, w tym 5 PCPR);
- zwiększenie wsparcia świadczonego na rzecz rodzin z dziećmi w obszarze zapewnienia opieki dla dzieci do lat 3 (11 wskazań) oraz zwiększenia dostępu do placówek wsparcia dziennego (13 wskazań);
- rozwoju podmiotów ekonomii społecznej, w tym w szczególności KIS i spółdzielni socjalnych (9 jednostek);
- zwiększenie skali pomocy dla wychowanków usamodzielniających się (4 PCPR-y).